

Norsk sivilsamfunn: Kunnskapsrike og kritiske informatører og pådrivere for Agenda 2030 og FNs bærekraftsmål

**«Globalt har sivilsamfunnets rolle aldri vært viktigere enn nå,
når verden forbereder implementeringen av den nye
utviklingsagendaen som alle verdens regjeringer har blitt
enige om.**

*FNs tidligere generalsekretær Ban Ki-moon på den internasjonale demokratidagen 15. september
2015, med henvisning til de nye bærekraftsmålene.*

Innholdsfortegnelse

Forord	4
Metode	5
Del 1: Kritiske pådrivere og informatører for Agenda 2030 og bærekraftsmålene	6
Pådrivere (demokratisk deltakelse)	6
Informatører (kunnskap og kritisk debatt)	11
Del 2: Kritiske pådrivere og informatører for de enkelte bærekraftsmålene	14
1. Utrydde alle former for fattigdom i hele verden	15
3. God helse og livskvalitet	18
4. God utdanning	19
5. Likestilling mellom kjønnene	24
6. Rent vann og gode sanitærforhold	26
7. Ren energi til alle	27
8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst	28
9. Industri, innovasjon og infrastruktur	31
10. Mindre ulikhet	32
11. Bærekraftige byer og lokalsamfunn	34
12. Ansvarlig forbruk og produksjon	35
13. Stopp klimaendringene	36
14. Livet i havet	42
15. Livet på land	43
16. Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner	44
17. Samarbeid for å nå målene	46
Del 3: Langsiktig arbeid gir resultater	50
Særstudie: FIVHs arbeid gjennom «kappløpet mot bunnen» i klesbransjen 2002-2020	51
2002-2005: Russeklærkampanje og ny solid kunnskap om klesbransjen	53
2006-2007: Kampanjen Rene Klær (Clean Clothes Campaign)	54
2008-2009: Ny kunnskap og kritisk fokus på etikk i offentlige innkjøp og levelønn i Sør	54
2013-2014: Vreng kleskjedene, kollapsen på Rana Plaza og «Sweatshop» setter dagsorden	58
2015-2020: Etikkinformasjonsloven - fra forslag til virkelighet? (Åpenhetsloven)	59
FIVHs bidrag til kunnskap og kritisk debatt om klesbransjen	62

Forord

Under regjeringen Solberg har Norads informasjonsstøtteordning blitt videreført basert på politiske føringer fra en samlet utenriks- og forsvarskomite på Stortinget:

«Formålet med bevilgningen skal være å bidra til å fremme demokratisk deltakelse, kritisk debatt og kunnskap om utviklingspolitiske temaer.»

Informasjonsstøtten utgjør bare en drøy promille av bistandsbudsjettet. Den utgjør likevel et stort bidrag til utvikling i tråd med den forståelse bærekraftsminister Nikolai Astrup (H) ga uttrykk for da han innledet på konferansen «Bærekraftsmålene må endre Norge» i regi av *Forum for Utvikling og Miljø* 22. oktober i år:

«Bærekraftsmålene er et brudd med den tradisjonelle tankegangen om at utvikling først og fremst er et spørsmål om bistand. Hvis bærekraftsmålene skal nås kreves det nasjonal innsats, det kreves nasjonale ressurser og vi kommer ikke i mål bare med store bistandsbudsjetter.»

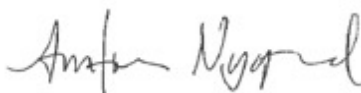
Denne rapporten viser at bevilgningene i perioden 2017-2019, om lag kr. 60 millioner årlig, har blitt brukt i tråd med formålet og gitt gode resultater. Gjennom demokratisk deltakelse, kritisk debatt og kunnskap har organisasjonene vært viktige pådrivere for at Norges oppfølging av bærekraftsmålene hjemme og ute skal gi best mulig utviklingseffekt globalt. På overordnet nasjonalt nivå i arbeidet for bærekraftsmålene har sivilsamfunnets innsats blant annet bidratt til at:

- ✓ Utdanning for bærekraftig utvikling er innført som tverrfaglig tema i norsk skole fra og med høsten 2020.
- ✓ Regjeringen har iverksatt en samstemthetsreform, med et bredt sammensatt samstemthetsforum, som har blitt forsterket med nye grep fra og med 2020.
- ✓ Regjeringen har startet arbeidet med en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene, som skal legges fram for Stortinget i 2021.

Rapporten viser videre en rekke eksempler på hvordan ulike organisasjoner, alene og i fellesskap, har bidratt i arbeidet for de ulike bærekraftsmålene for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Ordet «bidratt» er sentralt, for gode resultater oppnås ikke i et vakuum, uavhengig av andre sentrale aktører, politisk vilje og globale og nasjonale rammebetingelser. Denne rapporten viser imidlertid at sivilsamfunnet har bidratt, i samarbeid med politikere, akademia, næringsliv, media og mange andre, til at norsk innsats for bærekraftsmålene i 2017-2019 har blitt bedre enn den ellers ville ha blitt.

Informasjonsstøtten har dessuten bidratt til at norsk sivilsamfunn i dag står godt rustet til innsats i FNs handlingstiår fram mot 2030. Den trengs, når internasjonalt samarbeid er under press og arbeidet for FNs bærekraftsmål trues av koronapandemien. Jeg håper denne resultatrapporten kan styrke forståelsen av støtteordningens betydning og gi inspirasjon til videre arbeid.

Oslo, november 2020

Arnfinn Nygaard
Daglig leder i RORG-samarbeidet

Metode

Organisasjonenes tidligere inngåtte avtaler med Norad om støtte til informasjonsarbeid utløper i 2020. I den forbindelse ba Norad organisasjonene rapportere på resultater oppnådd i perioden 2017-2019, i tillegg til årsrapport for 2019. Denne rapportens hoveddeler, del 1 og del 2, bygger på en gjennomgang av disse rapportene, som organisasjonene oversendte Norad sommeren 2020¹.

Del 1 løfter fram organisasjonenes bidrag som informatører og pådrivere for Agenda 2030 og bærekraftsmålene generelt, basert på deres rapporter til Norad. En tidslinje viser prosessene der organisasjonenes pådriverarbeid bidro til og ledet fram til viktige resultater på overordnet, nasjonalt nivå knyttet til 1) regjeringens samstemthetsreform og 2) en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene og 3) utdanning for bærekraftig utvikling i norsk skole. Informasjon i organisasjonenes rapporter til Norad er her supplert med informasjon tilgjengelig på de ulike organisasjonenes nettsider og andre relevante kilder.

Også *FN-sambandet*, som tidligere ble finansiert med informasjonsstøtte fra Norad, er også en viktig bidragsyter i arbeidet for FNs bærekraftsmål. De siste årene har imidlertid FN-sambandets arbeid blitt videreført med finansiering fra Utenriksdepartementet og er derfor ikke tatt med i denne rapporten.

Del 2 gir en rekke eksempler på resultater av organisasjonenes arbeid som informatører og pådrivere knyttet til de ulike 17 bærekraftsmålene. Eksempelene er resultater fremhevet av organisasjonene selv i deres rapporter til Norad og gjengis som utdrag – i sitats form - fra disse rapportene. *Del 2* gir ikke et uttømmende bilde av alle resultatene av organisasjonenes virksomhet. De er valgt ut for å dekke et bredt spekter av bærekraftsmål og gi et bilde av det omfattende arbeidet som utføres av et stort organisasjonsmangfold. De er også valgt ut for å illustrere bredden i ulike typer virksomhet og resultater på målgruppe- og samfunnsnivå.

Del 3 er en særstudie som illustrerer hvordan mange av de gode resultatene som organisasjonene i år har rapportert til Norad er resultater av kompetansebygging og vedvarende arbeid gjennom mange år. Denne særstudien ser på Framtiden i våre hendes (FIVHs) arbeid med klesbransjen fra 2002 til 2020, som har bidratt til ny kunnskap og stort engasjement, samt at et forslag til *en menneskerettighetslov for næringslivet* («etikkinformasjonslov» eller «åpenhetslov») som nå ligger på regjeringens bord. Denne delen er basert på en gjennomgang av FIVHs søknader og rapporter til Norad de siste ti årene, supplert med informasjon på FIVHs nettsider og andre tilgjengelige kilder.

Denne rapporten er ikke en kritisk og uavhengig evaluering. Den er et forsøk på å gi et samlet bilde av de gode resultatene støttemottakerne selv mener å ha bidratt til. Bruk av organisasjonenes egne rapporter til Norad har både sterke og svake sider. I tillegg legger Norads rapportskjema og resultatfokus føringer for og begrensinger på hva som rapporteres og hvordan. Det kunne vært interessant å ettergå rapportene kritisk og også se på hva organisasjonene *ikke* har tatt med i rapportene. Samtidig er det organisasjonene selv som best kjenner «hvor skoen trykker» og best kan vurdere i hvilken grad de lykkes eller ikke. Vi ønsker debatten om resultatene velkommen!

¹ Enkelte års- og resultatrapporter fra organisasjoner som mottok informasjonsstøtte i hele eller deler av perioden var ikke tilgjengelig for denne gjennomgangen. Det gjelder CARE, FIVAS, Norway Cup og LHL (Landsforeningen for hjerte- og lungesyke) International.

Del 1: Kritiske pådrivere og informatører for Agenda 2030 og bærekraftsmålene

Pådrivere (demokratisk deltakelse)

Med informasjonsstøtte fra Norad har sivilsamfunnsorganisasjoner i Norge vært kritiske pådrivere overfor regjeringen, Stortinget og de politiske partiene for å styrke Norges samlede innsats for Agenda 2030 og bærekraftsmålene. Sentrale overordnede målsettinger for organisasjonenes arbeid etter at bærekraftsmålene ble vedtatt i FN i 2015 har vært at:

- (*samstemt*) Utviklingspolitikk er mer enn bistand og en mer samstemt politikk for bærekraftig utvikling, på tvers av alle departementer, må styrkes og forankres i Stortinget.
- (*handlingsplan*) Det må utarbeides en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene.
- (*UBU*) Utdanning for bærekraftig utvikling (*UBU*) må inn som tverrfaglig tema og styrkes i norsk skole.

Mange hadde nok håpet på raskere oppfølging, men gjennom innspill og løpende samarbeid og dialog med norske myndigheter, politikere og andre aktører har organisasjonene fått betydelig gjennomslag i disse sakene perioden 2017-2020. Resultatene er del av en prosess som startet før 2017 og fortsetter etter 2019, som krevde og krever vedvarende kompetansebygging, kritisk debatt og pådriverarbeid, slik den kronologiske oversikten nedenfor viser.

2016:

- ✓ *April (UBU)*: I sin meldingen til Stortinget, Meld. St. 28 (2015–2016) - Fag – Fordypning – Forståelse — En fornyelse av Kunnskapsløftet, foreslo regjeringen prioritering av tre tverrfaglige temaer: demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling, og folkehelse og livsmestring. Dette var et resultat av pådriverarbeid fra bl.a. RORG-samarbeidet og dets medlemsorganisasjoner, først overfor Ludvigsensutvalgets arbeid med NOU 2015:8, som lå til grunn for stortingsmeldingen.
- ✓ *Juli (handlingsplan)*: I et brev til statsminister Erna Solberg i juli 2016 ba Forum for utvikling og miljø (ForUM) og 45 av deres medlemsorganisasjoner om en langsiktig handlingsplan med tydelige prioriteringer og «underveismål» i arbeidet for bærekraftsmålene.
- ✓ *September (samstemt)*: Etter dialog med og innspill fra sivilsamfunnsorganisasjonene la KrF fram en egen «utviklingsmelding». I denne viste de til at utviklingspolitikk er mer enn bistand, gikk inn i utviklingspolitiske temaer som handel, investeringer, skatt og kapital, klima og miljø og sikkerhet, og tok til orde for en «samstemthetsreform».
- ✓ *Oktober (UBU)*: Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen på Stortinget støttet regjeringens forslag om at bærekraftig utvikling løftes frem som et av tre tverrfaglige temaer i læreplanfornyelsen. Komiteen forutsatte, med henvisning til bærekraftsmålene (delmål 4.7), at «en helhetlig forståelse av bærekraftig utvikling som inkluderer både sosiale, miljømessige og økonomiske forhold legges til grunn for det videre arbeidet med læreplaner».

- ✓ *Desember (handlingsplan #samstemt)*: KrF la fram et representantforslag på Stortinget der de bl.a. foreslo at "Stortinget ber regjeringen i forbindelse med den varslede stortingsmeldingen om bærekraftsmålene og utviklingspolitikken legge opp til en samstemthetsreform, der norsk politikk på øvrige politikkområder gjøres mer samstemt med utviklingslandenes interesser."

2017:

- ✓ *Mars (samstemt)*: I sin innstillingen til KrFs representantforslag støttet et flertall i utenriks- og forsvarskomiteen på Stortinget følgende forslag: "Stortinget ber regjeringen legge fram for Stortinget et opplegg for en samstemthetsreform, der norsk politikk på relevante politikkområder gjøres mer i tråd med utviklingspolitiske målsettinger."

- ✓ *Mars (handlingsplan)*: Høyres landsmøte vedtok nytt partiprogram for 2017-2021 der det sto at "Høyre vil arbeide for å nå FNs bærekraftsmål og utarbeide en plan for hvordan Norge kan nå disse målene".

- ✓ *Mars (UBU)*: Kunnskapsdepartementet sendte et utkast til ny generell del av læreplanverket for grunnskolen ut på høring, som møtte sterk kritikk fra RORG-samarbeidet.

- ✓ *April (samstemt)*: I Meld. St. 24 (2016–2017) Felles ansvar for felles fremtid — Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk varslet regjeringen at den «vil etablere et forum for dialog om samstemt politikk for bærekraftig utvikling».

«Ny generell del av læreplanen er på høring, og henger ikke på greip verken i forhold til Ludvigsen-utvalgets perspektiver på fremtidens skole og heller ikke i forhold til FNs bærekraftsmål.»

Judith Klein
RORG-samarbeidet
innlegg i Dagsavisen 20. mars 2017

- ✓ *Juni (samstemt)*: I sin innstilling til Meld. St. 24 (2016–2017) Felles ansvar for felles fremtid — Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk påpekte et flertall i Stortingets utenriks- og forsvarskomite «at det i flere år har vært etterspurt en samstemthetsreform» og at «en slik reform må ta innover seg alle politikkområder som i vesentlig grad påvirker utviklingsland». Dette flertallet savnet «tydeligere mål og virkemidler for å fremme en samstemt utviklingspolitikk». De viste til at samstemthet inngår i bærekraftsmålene, blant annet ved at det i delmål 17.14 står at stater skal «oppnå en mer samstemt politikk for bærekraftig utvikling».

- ✓ *Juni (handlingsplan)*: I sin innstilling til Meld. St. 24 (2016–2017) Felles ansvar for felles fremtid — Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk så et flertall i Stortingets utenriks- og forsvarskomite «det som positivt at Norge rapporterer til FN om norsk oppfølging av bærekraftsmålene». De forutsatte «at regjeringen også forelegger Stortinget en plan for hvordan Norge vil gjennomføre bærekraftsmålene, nasjonalt og internasjonalt».

- ✓ *Juli (samstemt)*: ForUM la fram sin rapport «17 mål – én framtid», der ForUM og medlemsorganisasjonene presenterte sin anbefalinger til regjeringen om hvordan Norge kan nå FNs bærekraftsmål innen 2030.

- ✓ *Oktober (handlingsplan)*: I sitt forslag til statsbudsjett for 2018 varslet regjeringen at "Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte om hvordan Norge følger opp bærekraftsmålene internasjonalt samt et nærmere opplegg for samstemthetsreform."

2018:

- ✓ *Januar (samstemt):* 52 organisasjoner stilte seg bak et felles opprop, som ble overlevert Venstre-leder Trine Skei Grande i forbindelse med regjeringsforhandlingene på Jeløya. Med henvisning til bærekraftsmålene skrev de bl.a. at «Det er tre stortingsperioder til vi skal nå bærekraftsmålene. Målene er ambisiøse og regjeringen med statsministeren i spissen må levere en samstemt politikk der alt trekker i samme retning. Den nye regjeringen trenger en utviklingsminister som en avgjørende drivkraft for global bærekraftig utvikling framover.»
- ✓ *Januar (samstemt):* Venstre gikk inn i regjeringen Solberg og i regjeringsplattformen (Jeløyplattformen) sto det at regjeringen «vil føre en samstemt politikk for utvikling der FNs bærekraftsmål legges til grunn og ulike initiativ i størst mulig grad trekker i samme retning, i tråd med Stortingets behandling av *Meld.St. 24 (2016 – 2017) Felles ansvar for felles fremtid*».
- ✓ *Januar (handlingsplan):* Venstre ble med i Regjering og i den nye regjeringsplattformen, Jeløyplattformen, er bærekraft og bærekraftsmålene både en grunnmur og en rød tråd. Det er positivt at den nye regjeringen legger stor vekt på bærekraft, men ikke like klart hvordan regjeringen konkret vil legge opp arbeidet for å nå FNs bærekraftsmål, sa ForUM og etterlyste en handlingsplan.

Daværende daglig leder i RORG-samarbeidet, Knut Hjelset, overleverer et opprop fra 52 organisasjoner, med krav om gjeninnføring av utviklingsministerposten og en samstemt politikk for utvikling, til daværende Venstreleder Trine Skei Grande foran Stortinget 11. januar 2018.

- ✓ *April (samstemt):* På en utviklingspolitisk spørretime i regi av ForUM 25. april varslet utviklingsminister Nikolai Astrup (H) at det vil bli opprettet et bredt sammensatt samstemthetsforum.
- ✓ *Mai (samstemt):* Norads evalueringsavdeling la fram en evaluering av Norges innsats for å sikre en samstemt politikk for utvikling med forslag knyttet til bl.a. samstemthetsforumet rolle og arbeid.
- ✓ *Oktober (samstemt):* ForUM, RORG-samarbeidet m.fl. forslø at Stortinget la inn følgende merknad i budsjettet for 2019 "Stortinget ber regjeringen om å komme tilbake med et helhetlig opplegg for en samstemthetsreform innen utgangen av stortingsssesjonen 2018-2019. En årlig stortingsmelding om regjeringens satsning på samstemt politikk for utvikling bør være del av en slik reform."

På en utviklingspolitisk spørretime i regi av ForUM stilte Lisa Sivertsen fra Kirkens Nødhjelp ministeren spørsmål om når det vil opprettes et samstemthetsforum og hvordan sivilsamfunnet vil involveres. Statsråden meddelte at Regjeringen hadde besluttet at forumet skal opprettes.

2019:

- ✓ *Januar (samstemt/handlingsplan):* KrF gikk inn i regjeringen Solberg og i den nye regjeringsplattformen fra Granavolden sto det at regjeringen vil "følge opp samstemthetsreformen ved å føre en politikk for utvikling der bærekraftsmålene legges til grunn og ulike initiativ i størst mulig grad trekker i samme retning» og at «de årlige samstemthetsrapportene skal baseres på jevnlig eksterne vurderinger." Spørsmålet om en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene ble imidlertid ikke nevnt.
- ✓ *Mars (UBU):* Kunnskapsdepartementet la fram utkast til nye lærerplaner på høring, der tverrfaglige temaer som utdanning for bærekraftig utvikling var tatt ut av flere læreplaner, på tvers av forslag fra faggruppene som hadde jobbet med utkast. Sivilsamfunnet, i første rekke FN-sambandet og RORG-samarbeidet, i samarbeid med aktører i skolesektoren, mobiliserte for å få UBU og andre tverrfaglige temaer inn i flere læreplaner i sentrale fag.

I 2018 og 2019 publiserte ForUM, i samarbeid med ulike medlemsorganisasjoner, tre samstemtbriefer, som tok opp ulike sider ved arbeidet for en mer samstemt politikk for bærekraftig utvikling.

- ✓ *Mai (handlingsplan):* ForUM og omlag 30 medlemsorganisasjoner og andre utfordret statsministeren i en felles kronikk i Bistandsaktuelt: «Det er et paradoks at Erna Solberg, som var en forkjemper for en global handlingsplan for bærekraftsmål 3 om god helse, ikke er tydeligere på ballen hjemme i Norge. Det er på høy tid med en norsk handlingsplan for bærekraftsmålene.»
- ✓ *Juli (UBU):* Til tross for innspill og opprop fra aktører innenfor sivilsamfunnet og skolesektoren forsvarte kunnskapsminister Jan Tore Sanner (H) regjeringens forslag til læreplaner. I et felles innlegg i

Dagsavisen oppfordret Anne Cathrine Uteng da Silva i FN-sambandet og Arnfinn Nygaard i RORG-samarbeidet utviklingsminister Dag Inge Ulstein (KrF) til å ta en prat med Sanner for å få UBU og andre tverrfaglige temaer inn i sentrale fag.

- ✓ *August (samstemt):* 33 organisasjoner gikk sammen om å arrangere Den store utviklingsdebatten under Arendalsuka 2019, der samstemthet ble satt på dagsorden.
- ✓ *Oktober (samstemt):* I sin rapport om samstemt politikk for bærekraftig utvikling 2019 klargjorde regjeringen at 2030-agendaen med bærekraftsmålene hadde styrket forståelsen av hvor viktig samstemt politikk er: "Den viktigste endringen er at fokuset har gått fra å se på forholdet mellom ulike politikkområder og mål for bistand og samarbeid med utviklingsland, til å se på hvordan all politikk som føres ute og hjemme påvirker og støtter opp om de globale bærekraftsmålene." Samtidig fikk regjeringen kritikk fra sivilsamfunnet for å overse dilemmaer og å være svak samstemthet.

«Regjeringens rapport om samstemt politikk for bærekraftig utvikling 2019 står ikke til forventningene. Det skyldes manglende mot og vilje til å gå inn i de interesse-motsetninger og dilemmaer Norge står overfor i arbeidet med oppfølging av bærekraftsmålene. Det skyldes imidlertid også en utdatert forståelse av hva utviklingspolitikk er, til tross for god oppdatert forståelse av samstemthet.

Arnfinn Nygaard, daglig leder i RORG-samarbeidet, i kommentar i Bistandsaktuelt

- ✓ *November (UBU):* Da kunnskapsminister Jan Tore Sanner la fram de nye læreplanene, etter gjennomført høringsrunde, ble utdanning for bærekraft utvikling gjeninnført i læreplan for norsk og demokrati og medborgerskap i læreplan for engelsk.

2020:

- ✓ *Januar (handlingsplan)* Regjeringen kunngjorde at statsråd Nikolai Astrup (H) blir regjeringens bærekraftsminister med ansvar for å koordinere Norges oppfølging av bærekraftsmålene.
- ✓ *Mars (handlingsplan/samstemt):* Kirkens Nødhjelp la fram sin 4. samstemtrapport: Behov for et taktskifte – på tide å innfri samstemthetsreformen.

BEHOV FOR TAKTSKIFTE

På tide å innfri samstemthetsreformen

« Å sikre en samstemt norsk politikk for bærekraftig utvikling er derfor en uhyre viktig oppgave. Rapporten presenterer områder hvor potensialet for samstemthet er stort og gjennomførbart. En samstemt politikk for utvikling krever økte ambisjoner og konkrete tiltak. Og det haster. Det er ti år igjen til FNs bærekraftsmål skal være oppnådd, samtidig som klimatiltak det neste tiåret vil være avgjørende for om verden lykkes med å holde global oppvarming under 1,5–2 grader. Et taktskifte er mulig. Det er nå det gjelder.

*Dagfinn Høybråten, generalsekretær i Kirkens Nødhjelp,
I forordet til rapporten «Behov for et taktskifte – på tide å innfri samstemthetsreformen*

- ✓ *April (#handlingsplan #samstemt):* Regjeringen kunngjorde at den har besluttet å lage en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene og samtidig at det vil gjennomføres endringer i arbeidet med samstemthet: a) Samstemthetsforumet utvides og endres for å sikre bredere deltagelse. Det nye innspillsforumet for samstemthet, som skal bidra til at norsk politikk på relevante områder kommer nærmere norske utviklingspolitiske målsettinger, skal ledes av statssekretærer fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Utenriksdepartementet og b) Opprette et eget statssekretærutvalg for å styrke den politiske koordineringen av arbeidet med bærekraftsmålene. Statssekretærutvalget skal få innspill fra samstemthetsforumet.

Hva er oppnådd?

Gjennom innspill til, så vel som løpende samarbeid og dialog med norske myndigheter, politikere og andre aktører har organisasjonene, med informasjonsstøtte fra Norad, bl.a. bidratt til at:

- ✓ **Utdanning for bærekraftig utvikling er innført som tverrfaglig tema i norsk skole fra og med høsten 2020.**
- ✓ **Regjeringen har iverksatt en samstemthetsreform, med et bredt sammensatt samstemthetsforum, som vil bli forsterket med nye grep fra og med 2020.**
- ✓ **Regjeringen har startet arbeidet med en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene, som skal legges fram for Stortinget i 2021.**

Informatører (kunnskap og kritisk debatt)

Alt organisasjonene arbeider med, som har blitt finansiert med støtte fra Norads informasjonsstøtteordning, er relevant i arbeidet for Agenda 2030 og bærekraftsmålene. De fleste organisasjonene har et hovedfokus på egne kjernesaker, men flere av dem har også gjennomført større tiltak for å spre kunnskap om bærekraftsmålene generelt overfor egne medlemmer, utvalgte målgrupper eller den norske allmenheten generelt. Nedenfor er et par utvalgte eksempler på dette.

Forum for utvikling og miljø (ForUM)

Skal verden nå FNs bærekraftsmål er vi avhengige av at folk kjenner til målene og krever endring. For å bidra til større kunnskap om og engasjement for målene i Norge lanserte ForUM i 2019 ungdomsserien MISSION IMPACT.

I denne serien følges tre norske ungdommer i kampen mot vår tids største utfordringer. Victoria (18) reiser til Hellas og møter flyktninger fra Jemen. Hennes bilde av fredsnasjonen Norge rakner når hun finner ut at Norge eksporterer våpen og militært utstyr til landene som kriger der. Penelope (13) vasser i konsekvensene av plastforsøpling i en skjærgård utenfor Trondheim. Kim (25) møter en brutal virkelighet på gata i Texas, og mellom skyhøye bygninger og milliardindustrier spør han seg: hvor blir det av alle penga? Historiene dras sammen, og behovet for en samlet og helhetlig innsats

for en bærekraftig verden blir tydelig. Serien er produsert av Hacienda Film og Differ Media, i samarbeid med ForUM og deres medlemmer.

MISSION IMPACT er et storstilt samarbeidsprosjekt. Nettserien, fullfinansiert over infostøtten, har formidlet bærekraftsmålene på en nyskapende måte og til et ungt publikum uten mye kjennskap til SDGene. Gjennom serien drar deltakerne og seeren på en reise inn mot kjernen av FNs bærekraftsmål, med tre temaer som sammenfaller med de tre pilarene i bærekraftig utvikling: fred (sosial bærekraft), marin forsøpling og plast (miljømessig bærekraft), skatteparadiser og ulikhet (økonomisk bærekraft). Samtidig løfter serien viktigheten av helhetlig, ambisiøs og samstemt politikk, gjennom behovet for en handlingsplan. Over seks episoder tilegner deltakerne og seerne seg stadig mer kunnskap om både temaene og at utfordringene og løsningene henger sammen. Serien formidler særlig dilemmaer knyttet til samstemthet, og under førpremierer, der over 250 deltok, sa Hege Moe Eriksen (NRK) i panelet at hun var svært imponert over hvordan serien

formidler utenrikspolitiske tema for ungdom, og mente URIX kunne lære av dette. Serien ble lansert 2. april, og over 20 medlemmer delte serien på Facebook. Flere har delt etter lanseringen.

730 Musikk Film/serier Norsk LOL
Søk _____

Anmeldelse: Årets viktigste norske nettserie?

Andrine Harland

3. apr 2019 kl. 12:01

Foto: Hacienda Film/Differ Media

Norsk serie som kan gjøre en forskjell?

Om du fikk valget mellom å leve på en frisk jord, med fugler, folk og fred, en jord der vi delte med hverandre – eller å leve på en planet, der luften er så tett at den er hard å puste i? Der noen har alt, mens andre nesten ikke har noe. Hva ville du valgt?

Kommentarer til Mission Impact fra seere på YouTube

Dette er såå sykt bra❤️❤️ Dette setter inntrykk på folk! Blir så inspirert❤️ Endelig blir vi ungdom representert som handlende individer. Aktører som legger press på de voksnes unnvikende livsstil. Vi skal ta over for de forrige generasjoner på kloden, vi skal leve våre liv og sørge for nytt. Vi må forene oss i en større forståelse av hva det betyr å være menneske som en del av naturen. Vi må fordele ressurser på en FAKTISK rettferdig måte. Nå må vi stå opp ungdom! Tiden er nå. Denne serien viser det ! VERDENS VIKTIGSTE SERIE!!!❤️❤️ Dere er modige❤️❤️ lykke til videre❤️❤️ Hvor kan man gi penger til de som trenger det? Forresten skal dra å plukke plast i morgen. Jeg syntes at flere skal se dette for dette har gått skigelig inn på meg!!Veldig bra serie! Håper alle som ser denne faktisk forstår at det er utrolig viktig! Vi som er unge har en mulighet til å påvirke! Bli med å engasjer deg!❤️🌱💕 Det er verdens beste serie lag flere❤️❤️🙏🙏Jeg og klassen min så på dette i skoletiden å så ble vi så inspirert av videoene at helle klassen gikk å plukket søppel vi gikk bare 1000 meter å vi fylte 15 poser med søppel vi fikk ikke tatt alt en gang😞😞Ser den 1000 ganger til fordi det er viktig og forstå. Dette er helt grusomt!!!😞😞😞😞 Våpen, plast, skatte-paradis.😞 Vi må gjøre noe fort Lik👍viss du er enig Kommentarene i sosiale medier, delingene og diskusjonene på visningene med unge viser at serien har trigget engasjement og store tanker om globale tema som for eksempel rettferdighet, økonomiske systemer, fremtiden og politisk påvirkning.

ForUM koordinerte tre kronikker knyttet til serien, om skatt (Vårt Land), handlingsplan (Bistandsaktuelt) og norsk våpeneksport (NRK Ytring). Skattekronikken fikk svar av utviklingsministeren som meddelte at han ønsket å ta ledelsen i det globale arbeidet for å hindre skatteflukt, og innlegget om våpeneksport førte til en debatt på NRK Ytring med kommunikasjonssjef i NAMMO. Dette viser at ForUM blir tatt på alvor i debatten.

Flere medlemmer arrangerte førpremierer, Changemaker brukte serien i sin nye podcast, og arrangerte et «MISSION IMPACT»-event om skatt. Klipp fra serien ble vist på WWFs Miljøtalen før Penelope Lea samtale med Kjell Magne Bondevik bl.a. om handlingsplan. Tax Justice Network lagde en egen kampanjevideo basert på serien. Kampanjen #Hvaerdinmission fokuserer på måter man kan engasjere seg på, og på serien nettside ligger tips til hvordan man kan engasjere seg. Med FN- sambandet arrangerte ForUM en ungdomskonferanse i Drammen for over 300 elever. Basert på MISSION IMPACT ble miniserien PENELOPE produsert for Aftenposten Junior, en serie for yngre barn som følger Leas historie, distribuert av Aftenposten JR. Global skole utviklet undervisningsopplegg for seriene, for alle trinn. Skolevisninger når flere og er en fin arena for dypere diskusjon med seerne. MISSION IMPACT har nådd ut med bærekraftsmålene og engasjert et nytt publikum. Kommentarer fra YouTube og arrangementer viser at ungdommer blir svært engasjerte av å se serien.

MISSION IMPACT I TALL
322 865 visninger i sosiale medier
736 delinger
9694 likerklipp
618 kommentarer
27 omtaler i media

Seriedeltaker Victoria Skau og Penelope Lea, samt seriens regissør var på TV2 Nyhetskanalen for å snakke om serien. Foto: skjermdump TV2 Nyhetskanalen

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU)

LNU har nærmere 100 barne- og ungdomsorganisasjoner som medlemmer og arbeider for økt ungdomsmedvirkning i utenriks- og utviklingspolitikken.

I november 2019 lanserte LNU kampanjen «Kjenn ditt mål» på Kulturhuset i Oslo, der 55 barn og unge deltok. Kampanjen ble

utviklet for å gjøre bærekraftsmålene bedre kjent for medlemsorganisasjonene og nådde godt ut. Den tilhørende ressursbanken er en verktøykasse som gjør det lettere for medlemsorganisasjonene å arbeide med målene og videoene og nettsiden har nådd mange unge. Kampanjen har lagt et godt grunnlag for LNUs videre arbeid med bærekraftsmålene og 2030-agendaen.

Høsten 2019 utarbeidet LNU dessuten rapporten «Bærekraftsløftet – ungdom og bærekraftsmålene», som så nærmere på hva ungdommens rolle kan og bør være i det internasjonale arbeidet med bærekraftsmålene. Rapporten skulle etter planen blitt lansert i mars 2020, men på grunn av koronasituasjonen ble lanseringen utsatt.

Rapporten ble digitalt lansert med besøk av kommunal- og moderniseringsminister Nikolai Astrup, Miljøagentene, Lightup Norway og Norges Handikapforbunds Ungdom 25. mai 2020.

Foto: Lene Rustan Fidjestad (LNU)

Del 2: Kritiske pådrivere og informatører for de enkelte bærekraftsmålene

Samlet skal arbeidet for de 17 bærekraftsmålene bidra til å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. I denne delen av rapporten ser vi nærmere på hvordan informasjonsstøtten fra Norad har bidratt til sivilsamfunnets omfattende og langsiktige arbeid knyttet til de enkelte bærekraftsmålene, illustrert med utdrag – i sitats form - fra organisasjonenes års- og resultatrapporter til Norad.

Mange av tiltakene og resultatene av organisasjonenes arbeid er relevante for flere bærekraftsmål. For å vise informasjonsstøttens betydning og relevans for samtlige bærekraftsmål er de her likevel fordelt under

de bærekraftsmålene der de fremstår som mest relevante. Eksemplene er derfor valgt ut for å dekke et bredt spekter av bærekraftsmål, men også for gi et bilde av det omfattende arbeidet som utføres av et stort organisasjonsmangfold og å illustrere bredden i ulike typer virksomhet og resultater på målgruppe- og samfunnsnivå.

Alle resultatene her er gode resultater som organisasjonene selv har løftet fram i sine rapporter til Norad, men det begrensede formatet i Norads rapporteringsskjema gir ikke alltid rom for å få fram det omfattede arbeidet som ofte ligger bak. Lengden på utdragene på fra organisasjonenes rapporter gjenspeiler ikke nødvendigvis viktigheten av de ulike resultatene, men er snarere valgt for at de skal kunne gi best mulig bildene av arbeidet som er gjort og resultatene som er oppnådd.

Den språklige formidlingen av resultatene er preget av Norads krav² til utarbeidelse av detaljerte *resultatrammeverk* og *forventede resultater* i form av *leveranser* (output), *målgruppeeffekter* (outcome) og *samfunnseffekter* (impact), som skal rapporteres i henhold til avtalte *indikatorer*, så vel som at organisasjonene skal dokumentere sin egen innsats. Dette bidrar til at rapporteringen i blant vil kunne oppfattes som et tungt og vanskelig tilgjengelig «stammespråk» for andre. I blant bidrar det til at betydningen av samarbeid med andre løftes fram som viktig for å oppnå resultater, mens det andre ganger bidrar til at andres bidrag til resultatene i liten grad kommer frem.

Samlet viser denne delen av rapporten at Norads informasjonsstøtteordning har bidratt til at et bredt mangfold av norske organisasjoner driver et opplysnings- og pådriverarbeid som har gitt gode resultater i tråd med Stortingets forutsetninger.

² For nærmere forklaring, se Norads veileder i resultatarbeid:

<https://norad.no/en/toolspublications/publications/2009/results-management-in-norwegian-development-cooperation--a-practical-guide/>

1. Utrydde alle former for fattigdom i hele verden

Bærekraftsmålene er utarbeidet som en helhet i erkjennelse av at alt henger sammen og at bærekraftsmålene må nås samlet. Det innebærer også at det aller meste av det arbeidet sivilsamfunnsorganisasjonene utfører med informasjonsstøtte kan knyttes til bærekraftsmål 1 om å utrydde alle former for fattigdom i verden. *Changemakers* arbeid er ett eksempel:

✓ ***Changemaker* har bidratt til arbeidet med å utrydde alle former for fattigdom i verden gjennom fokus på de strukturelle årsakene til fattigdom og urettferdighet:**

«Changemaker opplever i stor grad at det overordnede målet, "økt innsikt og et sterkere engasjement blant ungdom for å endre de strukturelle årsakene til fattigdom og urettferdighet", satt i resultatrammeverket for perioden ble nådd. Dette har resultert i økt innsikt, et stort engasjement, og mer debatt om flere temaer - og da spesielt temaer vi har hatt hovedtemakampanjer om. Tema for 2017 handlet om et oppdatert skattesystem, tema for 2018 var at Norge skulle stanse salget av krigsmateriell til autoritære regimer, og i 2019 var temaet klimarettferdighet.»

Slik utdypet Changemaker noen av de beste resultatene i 2019 knyttet til disse strukturelle årsakene til fattigdom og urettferdighet:

«*Klimastreikene*. Sammen med Spire, KFUK-KFUM, Natur og Ungdom og Skolestreik Norge arrangerte Changemaker skolestreik i Oslo, og markeringer ble holdt på over 40 steder i landet. Bare i Oslo alene var det anslagsvis 5000 ungdommer som dukket opp og krevde politisk handling fra politikerne (ca. 40 000 ungdommer i Norge streiket). For Changemakers del var det viktig å fremme informasjon om eksempelvis klimafinansiering og andre ordninger med et utviklingsperspektiv i klimapolitikken inn i streikebevegelsen i tråd med kravene våre i hovedtemakampanjen Klimpassivitet.

Våpeneksport. Changemaker fortsetter å øke eierskap til våpeneksport som felt. I 2018 fikk vi gjennomslag med stans i salget til Saudi-Arabia, og dette var et bra grunnlag å bygge videre på i 2019. I løpet av 2019 har vi hatt innledning hos Venstres internasjonale gruppe, og kommet med innspill til MDG. I mars 2019 arrangerte vi en debatt på Blindern med Høyre og SV i panelet, og vi hadde også et arrangement om våpeneksport på Dattera til Hagen på høsten med SV, sivilsamfunnsrepresentanter og forfatter Dag Hoel. Videre har Changemakers fredsutvalgt bidratt til Changemakers høringsinnspill til stortingsmeldingen for eksport av forsvarsmateriell og strategiske varer. Sammen med Framtiden i Våre Hender, Norsk Folkehjelp og Redd Barna gikk vi sammen for å lansere en rapport og et fokus på oljefondets investeringer i våpenindustrien. Samarbeidet ble en stor suksess og vi lanserte rapporten under en lansering 30. april 2019 med debatt om temaet med politikere og andre relevante fagpersoner.»

2. Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk

- ✓ **Caritas har bidratt til å sette matsikkerhet og bekjempelse av sult på den politiske dagsorden:**

Caritas jobber for å sette sult og matsikkerhet på dagsorden både hjemme og ute, her fra Caritas' fisk-for-utvikling prosjekt i Colombia.

«Regjeringen har i 2019 vist et økt fokus på matsikkerhet, bærekraftig landbruk og bekjempelse av sult. Blant annet lanserte regjeringen en ny handlingsplan; «Mat, mennesker og miljø – handlingsplan for bærekraftige matsystemer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk 2019-2023» den 21. juni 2019. I løpet av 2020 vil Norad lansere sitt kompetanseprogram «Landbruk for Utvikling», dette er en naturlig respons på handlingsplanen og bygger opp om at matsikkerhet vil prioriteres. Matsikkerhet har blitt et satsingsområde innenfor Strategisk Partnerskap med Næringslivet, samt i Norads utlysninger og i Norfunds investeringsportefølje. Selv om noen av resultatene har formalisert seg i 2019 er det resultater av målbevisst arbeid siden

2017, der vi har fokusert på å sette sult og matsikkerhet på dagsordenen. Vi har arbeidet via egne kanaler (sosiale medier, nettside, magasiner og nyhetsbrev) mot media, gjennom samarbeid med organisasjoner, ved å organisere konferanser og seminarer og ved å komme med konkrete innspill til politikerne gjennom høringer og møter med beslutningstakere.»

- ✓ **Framtiden i våre hender (FIVH) har bidratt til redusert import av soya til dyre- og fiskefôr:**

«Selv om importen av soyaproteinkonsentrat har svingt i perioden og økte igjen fra 2018 til 2019, er det satt i gang en rekke initiativer for å utvikle nye fôrtilsøt basert på alternative råvarer som treflis, alger og insekter. Dette var det sentrale kravet i vår kampanje i 2018, der vi oppnådde at fiskefôrprodusentene aksepterer at dagens

situasjon er problematisk, og tok flere viktige skritt mot å redusere bruken av soya. Bransjen har også

styrket sin dialog med leverandørene i Brasil og økt tilsyn og sporbarhet av soyaen de importerer. NHO og Sjømat Norge har lovet å jobbe for å erstatte soya i fôret, det største fiskefôrselskapet Skretting har bevilget to millioner dollar til utvikling av alternative fôrtilsøt (insekter for eksempel) og Salmon Group (som samler over 40 oppdrettere) har fjernet brasiliansk soya fra sitt fiskefôr. Landbruket har redusert den totale bruken av soya med 16% siden 2017 og i årets jordbruksoppgjør ble det vedtatt å jobbe videre med politiske virkemidler for å fase ut soya og importerte fôrtilsøt fra norsk kraftfôr.»

«Soyaimporten vår støtter en industri som er med på å ødelegge regnskogen og savanneskogen i Brasil, fordi fôret til den norske oppdrettsfisken bidrar til en økende global etterspørsel etter soya, som presser industrien inn i nye, sårbare områder.

fagrådgiver Veera Mo på FIVHs nettsider

- ✓ **Utviklingsfondet har bidratt til økt kunnskap og debatt om klimasmarte løsninger på tvers av grensene blant norske bønder, i samarbeid med Norges Bondelag, Norges Bygdeungdomslag og Norges Bygdekvinnelag:**

Skjermdump fra Utviklingsfondets nettsider

«Utviklingsfondet har gjennom prosjektet «Bønder møter bønder: Klimasmarte løsninger på tvers av grensene» bidratt til økt engasjement for globale miljø- og utviklingsspørsmål til en målgruppe som ikke vanligvis blir prioritert i informasjonsarbeid om globale tema. Gjennom tilstedeværelse i fora hvor målgruppen befinner seg og produksjon av innhold med høy gjenkjenningsfaktor for målgruppen har vi gjort oss relevant for målgruppen. Samlet sett har vi i løpet av avtaleperioden nådd ut til over 300 000 personer.

Gjennom produksjon av faglig fundert bakgrunnsdokumentasjon, informasjonsspredning i tradisjonelle media, tilgjengeliggjørelse av lettfattelig kunnskap for målgruppene i en rekke ulike kanaler og flere ulike formater, samt aktivitet på sosiale medier og andre digitale flater har vi bidratt til at målgruppene har mer kunnskap om hvordan klimaendringene påvirker landbruket både i Norge og i det globale Sør. Over 2 000 personer har deltatt i møter og på arrangementer, i landets alle 11 fylker, og deltatt i diskusjoner om hvordan klimaendringer påvirker verdens matproduksjon.

Vi har også bidratt til at målgruppene har bedre kunnskap om hva som skal til for å oppfylle bærekraftsmål nr. 2 og 13, og at de i større grad enn før deltar i debatten omkring landbruk og klimaendringer, i lokalsamfunn, i lokalaviser og på sosiale medier. Vi har på en unik måte klart å engasjere målgrupper som få andre snakker til, og gjennom å på en konstruktiv måte formidle et komplekst tema har vi bidratt til at målgruppene har en mer nyansert forståelse for sammenhengen mellom sult og fattigdom, mennesker og miljø, samt norske og internasjonale forhold.»

«Klimaendringene er særlig alvorlige for verdens matproduksjon. Ingen andre sektorer er så fundamentalt avhengig av været som landbruket. Klimaendringene merkes først og hardest av bønder over hele verden.

Siri O. Kvalø i Utviklingsfondet
i Dagsavisen 2. oktober 2018

Skjermdump fra Dagsavisen 2. oktober 2018.

3. God helse og livskvalitet

- ✓ **FORUT har bidratt til bedre kunnskapsomfang om alkohol som helse-, utviklings- og rettighetsproblem i det Globale Sør:**

Alkohol – en trussel mot FNs bærekraftsmål

MENNESKE: FNs bærekraftsmål har god helsetilstand for alle, uansett bakgrunn, som ett av de overordnede målene. I vår nye rapport 'Global health and alcohol', som blir lansert i dag, peker vi på hvordan alkohol utgjør en stor utfordring for å nå dette målet.

Av Professor Claussen og Nils Johan Svalastog Garnes | 31.05.2019

Skjermdump fra Bistandsaktuelt 31.05.2019

«Vi oppnådde målet om bedret kunnskapsomfang ved å ferdigstille og aktivt bruke to fagrapporter som del av kampanjen. Rapportene ble utarbeidet av sterke fagligmiljøer og forfatterne bak rapportene tok aktivt del i kampanjen i 2019. Rapporten om alkohol og global helse i samarbeid med Professor Thomas Claussen ved Senter for rus- og avhengighetsforskning, Universitetet i Oslo, ble brukt aktivt ved lansering av hovedkampanjen, i både sosiale og tradisjonelle media. Claussen og kampanjeleder Nils Johan Svalastog Garnes skrev kronikken 'Alkohol – en trussel mot FNs bærekraftsmål', publisert i Bistandsaktuelt 31. mai 2019.»

- ✓ **Sex og Politikk har bidratt til økt kunnskap og engasjement om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR):**

«I perioden 2017-2019 lyktes vi godt vi med å styrke kunnskap og engasjement om SRHR i utviklingspolitikken blant norske frivillige organisasjoner, stortingspolitikere og myndigheter. Dette kan illustreres gjennom vårt strategiske valg av abort som gjennomgående tema gjennom hele perioden og en aktiv bruk av vår

fagkompetanse, våre internasjonale nettverk og vår lederrolle på feltet. Sex og Politikk satsset på å bli en samlende spydspiss i den norske mobiliseringen for å løfte trygg abort og protestere på og motvirke de negative ringvirkningene av den amerikanske Global Gag Rule politikken, noe vi lyktes med. Vi holder fortsatt i denne rollen. Dette startet med mobilisering med en gang USA gjeninnførte politikken *Protecting Life in Global Health Assistance Policy*, også kjent som munnkurvregelen i januar 2017. Sex og Politikk inviterte umiddelbart til et felles møte med sivilsamfunnsorganisasjoner for å planlegge vår respons. Resultatet var at generalsekretærene i 13 av de viktigste sivilsamfunnsorganisasjonene signerte et felles innspill til utenriksministeren om å motvirke konsekvensene av munnkurvregelen, ved å øke bevilgningene de neste årene og sende en statsråd til She Decides-møte i Brussel. Norske myndigheter endte med å sende barne- og likestillingsminister Solveig Horne til She Decides-konferansen, og i perioden siden har likestillingsministrene hatt rollen som She Decides ambassadør. Norge økte støtten til reproduktiv helse og tilgang til trygg abort.»

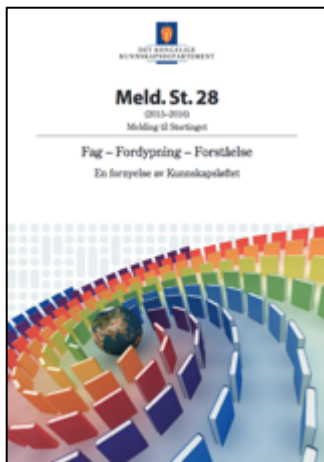

4. God utdanning

Her har mange særlig bidratt til delmål 4.7: Innen 2030

sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetansen som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning i bærekraftig utvikling og livsstil, menneskerettigheter, likestilling, fremme av freds- og ikkevoldskultur, globalt borgerskap og verdsetting av kulturelt mangfold og kulturens bidrag til bærekraftig utvikling.

- ✓ **RORG-samarbeidet har bidratt til at utdanning for bærekraftig utvikling er innført som tverrfaglig tema i norsk skole:**

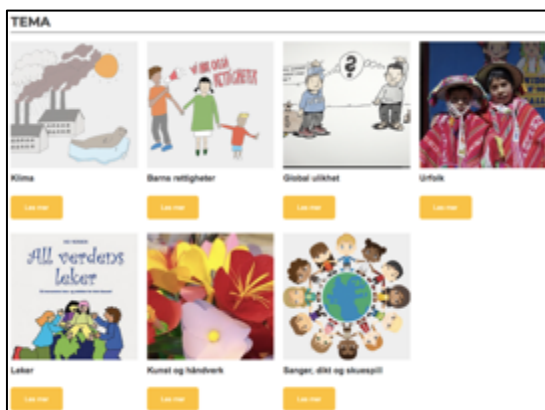

«RORG-samarbeidet har i en årrekke jobbet for at utdanning for bærekraftig utvikling skal inn som et tverrfaglig tema i norsk skole og var særlig aktiv opp mot Ludvigsenutvalgets arbeid i 2013-2015, der dette ble tatt inn i NOU 2015:8 Fremtidens skole — Fornylse av fag og kompetanser. Dette gjennombruddet ble tatt videre i regjeringens stortingsmelding 28 (2015- 2016) og i Stortingets behandling av denne. I perioden 2017/2018 – 2019 har vi, med begrensede ressurser, jobbet aktivt med våre nettverk (sivilsamfunn og academia), videreført gjennom etableringen av Nettverk for utdanning for bærekraftig utvikling (NUBU) i 2018, for at de politiske gjennomslagene skulle bli fulgt opp på en god måte i Kunnskapsdepartementets og Utdanningsdirektoratets arbeid med fagfornyelsen. Dette lyktes vi godt med. De tverrfaglige temaene, herunder bærekraftig utvikling og

demokrati og medborgerskap, ble etablert som «hele skolens anliggende» og tatt inn i læreplanene for en rekke sentrale fag høsten 2019.»

- ✓ **Hei verden har bidratt til at barn og unge evner å reflektere rundt, og se konsekvensene av, egne handlinger og dermed være i stand til å ta individuelle bærekraftige valg:**

«For å oppnå disse målene har vi i 2019 utviklet 19 nye undervisningsopplegg om 7 ulike tema, publisert på heiverden.no. 18 av undervisningsoppleggene er filmer med tilhørende

refleksjonsoppgaver og fordypningsspørsmål. Et er en plakat om barns rettigheter som kan bestilles og brukes i klasserommet. Alle oppleggene er knyttet opp mot relevante kompetansemål fra læreplanene samfunnsfag og KRLE. Hvert opplegg har lærerveiledning for å sikre formidling i tråd med våre prinsipper og for at det skal være lettere for læreren å gjennomføre. Alle undervisningsoppleggene er trinntilpassede (1.-4. trinn, 5.-7. trinn, 8.-10. trinn). Alle de nye undervisningsoppleggene er oversatt til nynorsk. Undervisningsoppleggene oppdateres jevnlig for å opprettholde relevans.»

✓ **Operasjon Dagsverk (OD) har nådd bredt ut til barn og unge i norsk skole gjennom sine årlige informasjonskampanjer:**

«Vi synes at det er positivt at ca. 2/3 av elevene føler de lærer mye, og blir engasjerte. Målet på 70% var ambisiøst, men vi mener at det er verdt å strekke seg etter. Informasjonsmateriellet til skolene produseres så lærerne kan sette globale utviklingstemaer på timeplanen. OD skal være enkelt å gjennomføre, engasjerende og faglig relevant. Vi tilbyr ferdig undervisningsopplegg som kan brukes i ordinær undervisning i tråd med kompetansemålene til de ulike fagene. Materiellet utvikles i samarbeid med ungdommer i prosjektlandene og en norsk samarbeidsorganisasjon. Filmer produseres så lærerne lett kan engasjere elevene, uten mye forberedelse. Vi ser at audiovisuelt informasjonsmateriale blir stadig viktigere, både som en del av undervisningsopplegg i skolen, men også som en viktig måte å nå ut til følgere i sosiale medier. De siste årene, og særlig i perioden 2017-19 har vi bygget kompetanse på egenproduserte filmproduksjoner. Ved å kunne produsere film selv, får vi ut et stort volum til lave kostnader. Samlet mener vi at dette er en sterk pakke vi tilbyr skolene, slik at de kan heve elevenes kunnskap og engasjement om global utvikling.»

✓ **Miljøagentene har bidratt til økt deltakelse, kunnskap og engasjement i globale miljø- og utviklingsspørsmål i grunnskolens 1-7 trinn:**

«Miljøagentenes skolekampanje Beintøft oppnår jevnt høye resultater gjennom hele perioden, med en liten økning for hvert år, og en stor økning fra baseline 2016 (74,9%). I 2019 svarte 85,9% av lærerne at elevene sitter igjen med økt kunnskap og engasjement rundt globale klima- og miljøspørsmål som følge av

Miljøagentenes informasjonsarbeid. Samtidig har antall økter på beintoft.no nesten doblet seg i tråd med at kampanjen har vokst og tilbudet på nettsiden har økt. Hvert år har vi oppdatert og laget nye funksjoner som belyser klimaproblematikk i verden, samtidig som vi har utviklet læremateriell og velkomstpakker til alle klasser som belyser globale miljø- og klimautfordringer. I velkomstpakkene har vi kunnet sende ut annet Norad-støttet materiell, som rapporten til Barnas Klimapanel og aktivtetsheftet som ble laget i 2019. Dette har bidratt til at vi har kunnet spre mer informasjon til flere og ved å kombinere flere Norad-støttede tiltak på tvers av prosjekter har vi oppnådd en gunstig effekt både økonomisk og med tanke på målgruppen.»

✓ **Naturvernforbundet har bidratt til økt klimaengasjement blant unge gjennom bl.a. skoleforedrag:**

«I 2017 nådde vi mange unge gjennom skoleforedrag, da flere ble arrangert i internasjonal uke som en del av Operasjon Dagsverk. Selv om dette førte til en viss utmattelse i 2018, og flere store byer, der det er enklest å organisere foredrag, etablerte egne opplegg for klimaforedrag (samtidig som klima generelt tok større plass i læreplanen), gjorde organisasjonene mye for å sørge for at nivået forble stabilt og økte igjen i 2019. Dette var basert på en ekstern evaluering av skoleforedragene i 2018-2019 som ble integrert i skolering av foredragsholdere, med fokus på det unike i NUs kompetanse som skiller foredragene fra andre – handlingsalternativer, og overgangen fra informasjon til holdningsendring. NU holdte nye kurs for foredragsholdere i alle fylker i

2019 i tillegg til vanlige kurs for regionsekretærer. NU kunne da dekke flere deler av landet. Dette har bidratt stort i engasjement som er bygget nedenfra og opp i mange skoler i hele landet og foredragsturneer har en klar effekt på klimaarbeid lokalt. Under en foredragsturné i Vest-Agder våren 2018 ble det holdt 15 foredrag for 588 elever. Flere ble medlem i NU og brukte deretter mye tid på miljøengasjement gjennom nye NU-lokallag. Dette viser effekten av foredrag på kort og lang sikt, og at ungdom kan engasjeres når de får klimakunnskap i skoletida som de ikke nødvendigvis ville oppsøkt selv på fritida. Prosjektet har løftet frem generasjonsperspektiver, og urettferdigheten mot kommende generasjoner og folk i Sør har vært sentralt i stadig økende klimaengasjement fra unge i avtaleperioden. Reaksjonen til FNs klimapanelers spesialrapport i 2018 ble større enn tidligere, fordi den ble brukt målrettet på nettet, og i sosiale og tradisjonelle medier, for å vise hvor påtrengende politisk handling for klima er, spesielt mot 2030.»

- ✓ **Redd Barna har bidratt til at barn (5-13 år) har fått kunnskap og er engasjert i barns rettigheter gjennom bl.a. undervisningsoppleggene «Rettighetsslottet» og «Det magiske klasserommet» - DMK (utdrag fra Redd Barnas rapport til Norad, som viser til en evaluering utført av Amna Minority Consulting i 2018/2019):**

«Konklusjonen til konsulentene var som følgende: «Basert på datainnsamlingen konkluderer vi med at DMK ser ut til å øke elevens kunnskap og engasjement for temaene flyktninger, fattig/rik, fred og klima. Vi ser klare indikasjoner på at opplæringen fører til økt bevissthet, og at enkelte elever har gjort noen atferdsendringer knyttet til læringen. Med de funnene vi har gjort i

evalueringsprosessen, ser vi at det er mye som fungerer godt i DMK i dag:

- Et innhold som appellerer sterkt til elever og lærere, presentert på en måte som det synes enkelt å relatere til
- Fargerikt og innbydende design, med gode illustrasjoner
- Elevene sier at de liker å jobbe i DMK, og synes det er mer engasjerende og morsomt enn «tradisjonell undervisning», eller «å høre på læreren», som en elev uttrykte det
- Anvendelige lærerveiledninger som henviser tydelig til kompetansemålene i læreplanen»

- ✓ **Røde Kors har bidratt til at unge har fått økt kunnskap og engasjement rundt internasjonale utfordringer knyttet til krig, konflikt og brudd på internasjonal humanitærrett gjennom undervisningsopplegget «Når krigen raser» (utdrag fra Røde Kors' rapport til Norad):**

«I løpet av treårsperioden har det trykte undervisningsmateriellet blitt brukt av mer enn 25 000 elever i anslagsvis 1 000 klasserom. Omtrent like mange har vært innom de digitale flatene. Tilbakemeldinger fra lærere som bruker materiellet tilsier at

målet om økt kunnskap og engasjement blir nådd. Det ble lagt ned mye arbeid fra mange instanser, både i Norge og andre land, før materialet ble publisert første gang for over 10 år siden. Relevans for aldersgruppen, match mot gjeldende læreplaner, aktualitet og variasjon i tekster er nok blant årsakene til at materialet har stått seg såpass godt gjennom lang tid.»

✓ **Sex og politikk har bidratt til økt elevengasjement for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) og bærekraftsmålene:**

«Sex og Politikks beste resultat i 2019, og i prosjektperioden, har vært i arbeidet med økt elevengasjement for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) og bærekraftsmålene. Ved slutten av 2019 hadde 1.379 undervisere registrert til å undervise 67.963 elever om SRHR og bærekraftsmålene ved bruk av bærekraftsmaterialet vi produserte i 2018. Dette fantastiske resultatet oppnådde vi ved å kombinere det med vårt nasjonale arbeid. Seksualitetsundervisningsmaterialet Uke 6 er vårt flaggskip nasjonalt og brukes av mer enn 40% av norske grunnskoler i seksualitetsundervisninga. Dette utnyttet vi og inkluderte informasjon om det nye bærekraftsmaterialet i e-post til kommuner, skoler og undervisere om Uke 6. Dette resulterte i en kraftig økning i antall påmeldte til bærekraftsmaterialet, fra 261 undervisere per 31.12.2018. Materialet ble presentert på egne arrangement på Østlandet, Sørlandet og Vestlandet for å sikre geografisk spredning. Seminar for undervisere på Ås og i Kristiansand og på samling for alle ungdomsskolene i Stavanger i samarbeid med Hei Verden hvor 60 elever fra 20 ungdomsskoler i Rogaland deltok.»

✓ **Global har gjennom skoleportalen «Global skole» bidratt til at barn og unge får tilgang til relevante undervisningsopplegg knyttet til bærekraftsmålene:**

«Global Skole hadde en økning på 53 prosent besøk i 2019 og en økning på 52,8 prosent besøk i forhold til 2018.:

Utvikling i bruken av Global Skole:

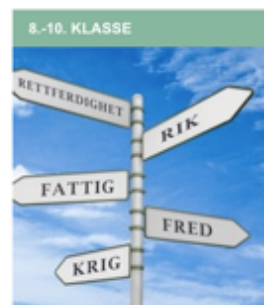
51 054 sidevisninger i 2017 (+ 0,6 %)

88 865 sidevisninger i 2018 (+ 74,1 %)

128 392 sidevisninger i 2019 (+ 44,5 %)»

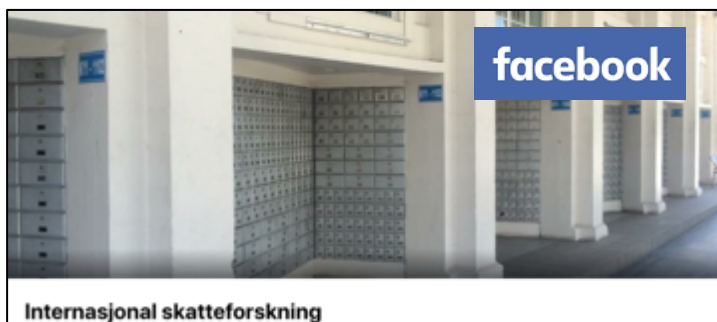
GLOBAL
SKOLE

NYE OPPLEGG SPØR BIBLIOTEKET OPPLEGG SORTERT PÅ TEMA OM GLOBAL SKOLE

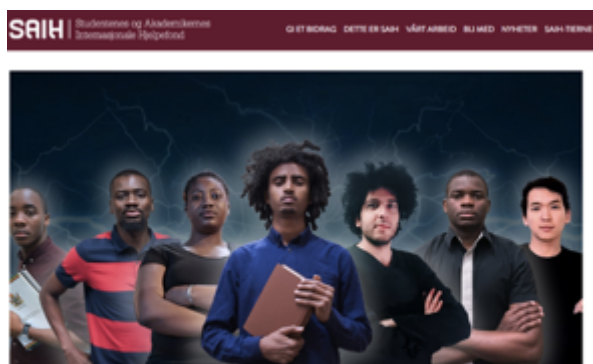
- ✓ **Tax Justice Network (TJN) Norge har bidratt til 4 nye masteroppgaver i juss og økonomi som tar opp utviklingsperspektiver og at det ble etablert et nytt tverrfaglig undervisningsopplegg på NMBU:**

«Vi nådde målet om fire påbegynte masteroppgaver med utviklingsperspektiver, ved hhv. NMBU (2stk), NHH og UiO. Et nytt masteropplegg har kommet på plass ved Handelshøyskolen NMBU: «Taxes, Inequality, and Sustainability II». Studentene forventes eksplisitt å kunne forklare hvorfor særlig utviklingsland er sårbare for multinasjonale selskapers overskuddsflytting. Fagansvarlige og forskere ved NMBU har deltatt aktivt i vår Facebookgruppe «Internasjonal skatteforskning», som artikkelbidragsytere i vår utgivelse «SKJULT» (2016) og som innledere/debattanter på svært mange arrangementer der TJN – Norge har bidratt. Vi mener at vårt mangeårige arbeid opp mot høyere utdanning og forskning, der vi blant annet har skapt møteplasser for forskere og fagansvarlige fra et større antall utdannings- og forskningsinstitusjoner og sivilsamfunn, har bidratt til at vi nå ser at tverrfaglige utviklingsfokuset begynner å få fotfeste i høyere utdanning.»

- ✓ **Studentens og akademikernes internasjonale hjelpefond (SAIH) har bidratt til god utdanning gjennom kampanjen «Proud Supporters og Academic Freedom»:**

«Det viktigste resultatet vi ønsker å trekke frem fra perioden er kampanjen Proud Supporters of Academic Freedom (2017). Målet med den var å sikre en videreføring av ordningen Students at Risk, initiert av SAIH og NSO i 2011. Ordningen gir studenter som forfølges på bakgrunn av sin aktivisme for demokrati og rettigheter, muligheten til å fullføre utdannelsen sin i Norge. Ordningen ble etablert som en pilot i 2014, og målet har siden den gang vært å sikre ordningen permanent finansiering. Ved hjelp av humor og et univers kjent fra fotballens verden, engasjerte vi målgruppen i en supporterklubb, Proud Supporters of Academic Freedom. I tillegg til engasjement knyttet til videoer i sosiale medier (primært unge studenter), fikk kampanjen bred støtte fra høyere utdanningsinstitusjoner, studentdemokratier, arbeidstakerorganisasjoner og politiske partier. En rekke aktører og representanter fra høyere utdanningssektor meldte seg inn i supporterklubben og ble avbildet i sosiale medier med kampanjens fotballskjerf.

2017: STUDENTS AT RISK
Verdens modigste studenter kjemper i front for demokrati og menneskerettigheter, men havner likevel under radaren. Derfor lanserte vi i 2017 en egen supporterklubb for akademisk frihet.
Skjermdump fra saih.no

Oppmerksomheten rundt kampanjen og kontakten med politikere førte til gjennomslag for en videreføring av ordningen, til at forslaget om utvidelse av ordningen ble løftet i Nordisk råd, samt at en flertallsmerknad for ytterligere videreføring av ordningen ble vedtatt i statsbudsjettsbehandlingen høsten 2018.

Vi opplever på slutten av avtaleperioden at kampanjene, kombinert med kontinuerlig kommunikasjons- og påvirkningsarbeid, har ført til økt anerkjennelse av studentaktivister som menneskerettighetsforkjempere.»

5. Likestilling mellom kjønnene

- ✓ **Forum for kvinner og utviklingsspørsmål (FOKUS) har bidratt til økt engasjement rundt internasjonale kvinne- og likestillingsspørsmål gjennom bl.a. kampanjevirkosomhet, som 16-dagers kampanjen mot vold mot kvinner i 2019:**

"FOKUS gjennomførte følgende kampanjer i 2019:

- 16-dagerskampanjen mot vold mot kvinner, som bestod av en kampanje på sosiale medier og en konferanse om Stopp vold og trakassering av kvinner i arbeidslivet, samt arrangementer gjennomført av medlemsorganisasjonene.
- En kampanje på Facebook hvor ressursfilmene om kvinner og økonomi og SRHR ble promotert.

Kampanjene ble gjennomført ved bruk av FOKUS' egne plattformer (nettsider, Instagram og Facebook). I tillegg ble det inngått samarbeid med LO, YS og Unio, slik at vi også nådde ut på deres plattformer. Målet for 16-dagerskampanjen var blant annet å få Norge til å ratifisere ILO konvensjon 190, i tillegg til å skape oppmerksomhet rundt et tema som ikke har vært så synlig i kvinnebevegelsen tidligere. Total rekkevidde på kampanjene på sosiale medier var på 160 375, noe som er langt over måltallene for 2019. Kampanjene medførte også flere likerklipp på Facebook og Instagram."

FOKUS nådde bredt ut til mange, i samarbeid med bl.a. YS, med informasjon om ILOs nye konvensjon mot vold og trakassering mot kvinner i arbeidslivet. Ill: Skjermdump fra ys.no.

✓ **Plan Norge har bidratt til likestilling mellom kjønnene gjennom kunnskap, kritisk debatt og demokratiske deltakelse blant unge i PlanUngdom (PU):**

«De forventede resultatene i avtaleperioden er at lavterskeltilbudet PlanUngdom skal vokse og engasjere ungdom generelt i globale spørsmål med ungdomstilpasset informasjon og gjennom varierte, aktuelle aktiviteter og handlingsalternativer.

PU har siden avtalestart:

- Vokst på digitale flater – både i antall kanaler, i følgerskare i de kanalene vi fokuserer på og i digitalt engasjement. Vi opplever stor økning i det digitale engasjementet og antall ungdommer som responderer på aktiviteter, med et gjennomsnitt på 307 digitalt aktive ungdommer i 2019 (totalt 12 aktiviteter), og et snitt på nesten 70 likes og kommentarer på Instagram (totalt 293 poster og stories). Dette er svært gode resultater, og vitner om stort engasjement for innholdet og aktivitetene vi deler.
- Økt i kvalitet og omfang på arrangementer – fra for eksempel filmkvelder på Plankontoret i 2016 med 10 deltakere, til Ungdommens Likestillingstoppmøte i 2019, i samarbeid med Kultur- og likestillingsdepartementet, med 41 ungdommer og likestillingsministeren.
- Etablert årlig ungdomsdrevet høstkampanje knyttet til Bærekraftsmål 5 (totalt 3 kampanjer), med svært vellykket og grundig skoloring av over 130 ungdommer, som selv har drevet egen kampanjevirkosomhet for tusenvis av ungdom, samt 3 landsomfattende skoleturneer med workshops for nærmere 2 000 elever og ulike aktiviteter for enda flere. I den mest vellykkede høstkampanjen, «Wedding Busters», engasjerte vi nærmere 10 000 ungdom i Norge i Bærekraftsmål 5 og tematikken barneekteskap, og endret ekteskapsloven i Norge i løpet av få måneder. Kampanjen fikk massiv oppmerksomhet i sosiale medier og tradisjonell presse.
- Økt i kjennskap blant ungdom, skoler, organisasjoner og politikere - vi ser nå at vi i økende grad kontaktes, får gode tilbakemeldinger, forespørsler om mer innhold og for eksempel blir invitert til større arrangementer med ungdomsrepresentanter, for å bidra med et ungdomsperspektiv på likestilling og Bærekraftsmål 5, eksempelvis på den nasjonale likestillingskonferansen, Nordic Youth Summit on Gender Equality o.l.»

Skjermdump fra plan-norge.no

6. Rent vann og gode sanitærforhold

- ✓ **Fellesutvalget for Palestina (FUP) har bidratt til kunnskap og engasjement for retten til vann i Palestina:**

«For perioden 2017-2019 ønsker vi å trekke frem resultatet av arbeidet med rapporten «Vannkrig- Hvordan Israel nekter palestinerne retten til vann» laget i samarbeid med FIVAS (Foreningen for internasjonale vannstudier), lansert i 2018. Rapporten ble ført i pennen av styremedlem Martine Kopstad Floeng som da var ansatt i FIVAS og Oda Joramo. FuP var med å finansiere rapporten og leder var og med på kartleggingsarbeid og tekstredigering. Rapporten tar for seg hvordan Israel sin politikk siden 1967 har vært med på å svekke palestinernes menneskerett til vann. Vi fikk svært gode tilbakemeldinger på den, og UD's spesialutsending til Midtøsten, Tor Wennesland ba om å få kommentere funnene på rapportlanseringen og støttet opp om innholdet. Siden lanseringen har vi delt ut rundt 800 trykte eksemplarer til organisasjoner som ville distribuere den internt og på stand. Vi fikk øremerkede midler av medlemsorganisasjoner til opptrykking av rapporten og vi holdt foredrag i Trondheim, Årnes, Grimstad og Oslo om temaet. Gjennomgående har vi

fått tilbakemelding om at rapporten på en grundig, men lettfattelig måte viser hvordan og hvorfor palestinernes menneskerett til vann er blitt svekket. Rapporten har vært et godt utgangspunkt for å knytte allianser og samarbeid, blant annet hadde vi samtaler med Norsk bonde- og småbrukerlag om solidaritet med palestinske bønder med utgangspunkt i retten til vann. Vi skrev også en ytring i Klassekampen basert på funnene i «Vannkrig». Rapporten var utgangspunktet for et stormøte i samarbeid med en rekke andre organisasjoner under Globaliseringskonferansen i 2018. Her fikk vi anledning til å løfte problematikken ytterligere og sette den i sammenheng med utvikling andre steder i verden, som Sør-Afrika, Oslo og Colombia og møtet ga oss mulighet til å nå ut til et stort publikum for å belyse palestinernes kamp for grunnleggende menneskerettigheter. Etterspørsel om å få rapporten tilsendt og bevilgninger til opptrykk av flere eksemplarer fra Norsk Jernbaneforbund og Fellesorganisasjonen ser vi på som en bekreftelse på at medlemsorganisasjonene og andre så rapporten som relevant og viktig.

Arbeidet med rapporten viser at FuP er en aktør som får til mye i samarbeid med andre og med små ressurser. Vi bruker det store nettverket av organisasjoner vi samarbeider med for å formidle funnene i rapporten, enten på stand hos medlemsorganisasjoner eller gjennom foredrag og innlegg. Gjennom å bruke nettverket vårt til å spre rapporten videre i deres nettverk lykkes vi å øke engasjementet for palestinerne sin kamp for menneskerettigheter og håndhevelse av folkeretten.»

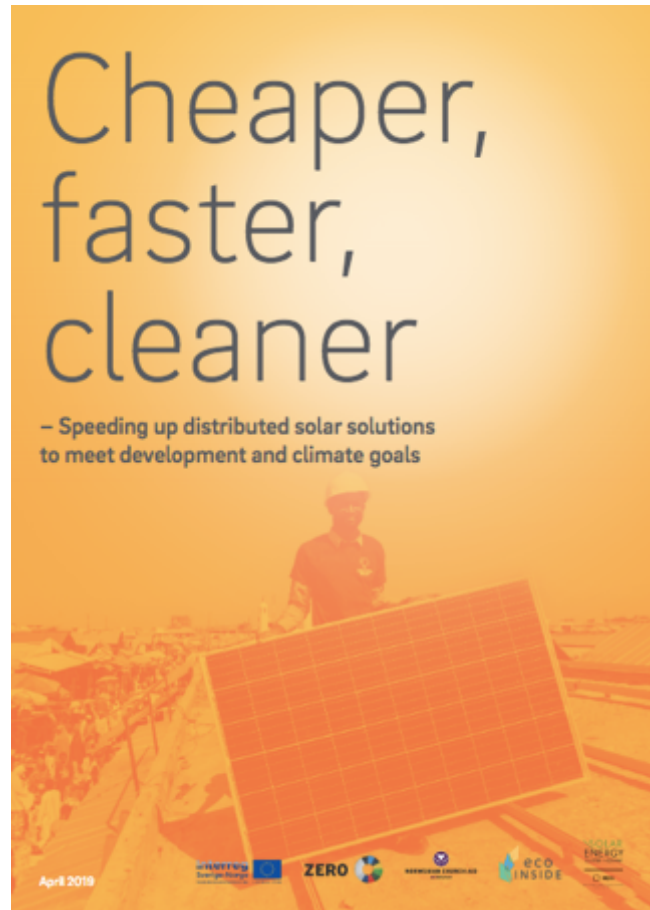
7. Ren energi til alle

✓ **ZERO har bidratt til økte investeringer i fornybar energi i utviklingsland:**

«Hovedmålet for avtalen har vært å bidra til økte investeringer i fornybar energi i utviklingsland. Dette er avgjørende for å nå SDG 7 "Ren energi for alle" og SDG 13 "Stoppe klimaendringene». For å nå dette målet har ZERO arbeidet for å (1) øke villigheten til å investere i fornybar energi i utviklingsland blant norsk næringsliv og finansmiljø, (2) styrke statens ordninger for garantier og risikoreduksjon for investeringer i fornybar energi i utviklingsland, (3) la Oljefondet gå inn i fornybar energi i utviklingsland og ut av bygging av kull, (4) øke overføringene til Norfunds investeringer i fornybar energi, og (5) gjøre Nysnø til et verktøy for investeringer i fornybar energi i u-land. Som det framgår i vedlagte resultatrammeverk, har vi hatt stor grad av måloppnåelse under alle de 5 delmålene.

Vi vil særlig trekke fram resultatene av arbeidet under punkt 2 med å få på plass en satsning på garantier for fornybar energi i utviklingsland. I rapporten for 2018 redegjorde vi i detalj for arbeidet fra 2017 og 2018, som ledet fram til et løfte i Granavolden-erklæringen i januar 2019 om å «vurdere etablering av en garantiordning og tiltak for å erstatte kullkraft». Etter erklæringen etablerte vi tidlig kontakt med ny politisk ledelse for å sørge for oppfølging. I februar samlet vi representanter fra Scatec Solar, Empower New Energy, Differ, Norfund, EksportKreditt, GIEK, Norwep, Solenergiklyngen og Multiconsult hos ZERO, for å diskutere ulike avveininger i en slik ordning. På basis av denne, laget vi et innspill som ble viktig for UD videre arbeid.

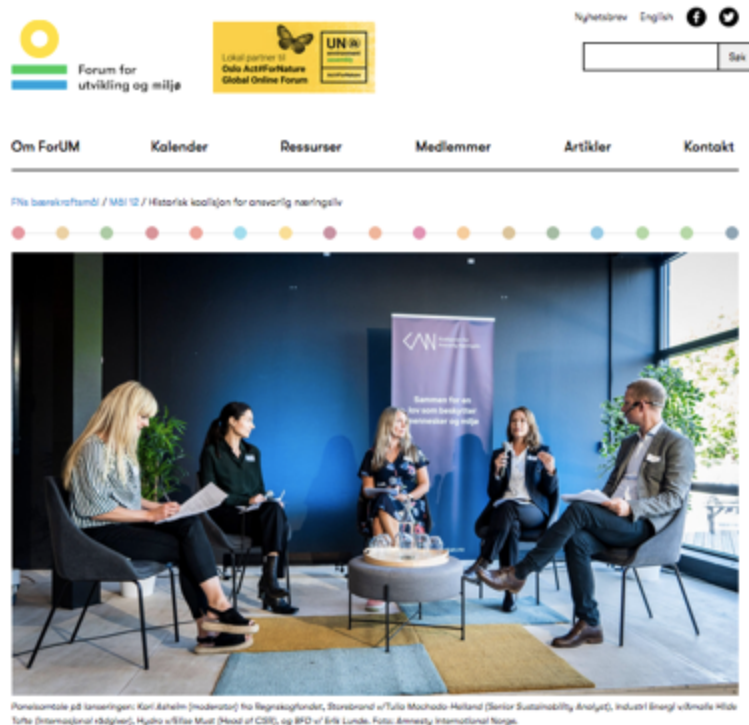
Signaler fra UD tydet på at distribuerte energiløsninger ikke ville inkluderes i satsningen. I samarbeid med Solenergiklyngen og Kirkens Nødhjelp utarbeidet vi en rapport om hvordan slike løsninger er raskere, billigere og renere, og brukte lansering, medieoppslag og direkte kontakt med politisk ledelse til å sørge for at disse ble inkludert.»

8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst

- ✓ **Fellesrådet for Afrika (FFA) har bidratt til anstendig arbeid gjennom opplysnings- og pådriverarbeid, blant annet for etablering av Koalisjon for ansvarlig næringsliv (KAN):**

Historisk koalisjon for ansvarlig næringsliv

KAN - Koalisjonen for Ansvarlig Næringsliv består av 55 aktører som sammen krever en menneskerettighetslov for næringslivet.

med høringsinnspill til ny menneskerettighetslov og til ny etikklov. I tillegg har vi avholdt flere arrangementer og deltatt i paneldiskusjoner om temaet. FFA deltok også på OECD WATCH-seminar i Utrecht om klagemekanismen.

Et annet viktig resultat er etableringen av FFAs bedriftsdatabase. Databasen har vært arbeid med gjennom hele prosjektperioden og ble lansert i 2019. Databasen omfatter informasjon om 151 norske bedrifter som har aktivitet på det afrikanske kontinentet. Her kan du finne informasjon vedrørende deres gjennomføring av land-for-land rapportering, om de har offentlige CSR-rapporter og i hvilken grad de gjennomfører *due diligence*. Databasen har blitt brukt av forskere, journalister og studenter i avtaleperioden.»

BLI MEDLEM OM OSS

Bedriftsdaten

Informasjonen i bedriftsdaten er basert på offentlig tilgjengelig informasjon om selskapene og på direkte etterspurt informasjon.

Det siste arbeidet med bedriftsdaten ble gjennomført i 2019. Dersom du er et selskap eller et enkeltindivid som ser mangler eller behov for oppdatering må du gjerne ta kontakt med Fellesrådet for Afrika.

«Fokuset på ansvarlighet hos norske næringslivsaktører, og behovet for aktsomhetsvurderinger også nedover i verdikjeden, fortsatte i 2019. FFA tok gjennom ForUM initiativ til å danne en felles koalisjon for norske sivilsamfunnsaktører som ønsker en ny menneskerettighetslov for næringslivet, Koalisjon for ansvarlig næringsliv (KAN). Våren 2019 ble det nedsatt en styringsgruppe for arbeidet bestående av FFA, Amnesty International Norge, Regnskogfondet og Framtiden i Våre Hender. FFA har representert en tydelig og proaktiv stemme i styringsgruppen og har hatt som mål å få næringslivsaktører med i koalisjonen. Dette har resultert i at Equinor, Gjensidige, Hydro, Kongsberg Gruppen, Statkraft, Storebrand, Stormberg, Yara, Telenor og Varner-gruppen er blitt med i koalisjonen. FFA har bidratt

✓ **Lightup har bidratt til anstendig arbeid gjennom sitt arbeid mot menneskehandel og moderne slaveri:**

«I Granavoldenplattformen (januar 2019) vedtok regjeringen at innsatsen mot menneskehandel skal styrkes. Regjeringen har øremerket 150 millioner kroner til et kommende bistandsprogram mot moderne slaveri. Det har også skjedd fremskritt i arbeidet for en menneskerettighetslov som i større grad skal ansvarliggjøre næringslivet til å forebygge og hindre utnyttelse i sine leverandørkjeder. For første gang har vi sett at temaet menneskehandel har blitt sterkere knyttet opp til behovet for å nå FNs bærekraftsmål, og knyttet sammen med globale utviklings spørsmål. Dette er en kobling vi i Lightup har jobbet med å fremme i flere år gjennom vårt prosjekt støttet av Norad. Vi har vært den første organisasjonen i Norge som har løftet menneskehandel-problematikken opp på denne arenaen. Eksempler fra vårt arbeid med nettopp dette over tid fra 2017 og 2018:

2017: Lightup var på Stortinget for å gi innspill til statsbudsjettet til KrF sammen med andre sivilsamfunnsorganisasjoner 23. oktober 2018. Her løftet vi frem at Norge trenger et statsbudsjett som reflekterer behovet for å forebygge menneskehandel, og knyttet dette til arbeidet med å nå en rekke av FNs bærekraftsmål

2018: I vår rapport "På tide med handling!" lansert høsten 2018 beskriver de konkrete anbefalingene behovet for at Norge må ta en konkret rolle for å imøtekomme bærekraftsmål 5.2, 8.7 og 16.2 gjennom en helhetlig strategi med konkrete, langsiktige mål og tiltak, at myndighetene må sette av flere midler til forebyggende tiltak mot menneskehandel, og at forebyggende arbeid mot menneskehandel må i større grad bli en integrert del av utviklingsarbeidet og bli tydeligere inkludert i kommende handlingsplaner.

2019: Vi kan også nevne at Lightup i oktober 2019 fikk en kronikk på trykk i Bistandsaktuelt, der vi løftet frem behovet for en begrepsavklaring ettersom vi opplever begrepet 'moderne slaveri'

som utfordrende. Vi fikk respons fra utviklingsminister Dag Inge Ulstein i egen kommentar i Bistandsaktuelt, noen dager senere. Her ble Lightup invitert med i ressurspanelet mot moderne slaveri. Blant anbefalingene fra rapporten "På tide med handling" fra 2018, var behovet for en større åpenhet for forslag fra og samarbeid med frivillige organisasjoner som arbeider mot menneskehandel i Norge, og fremmet at inkludering av ungdom er viktig. Vi er glade for å se at sivilsamfunnet i sterkere grad involveres og lyttes til på dette feltet, - Lightup inkludert,- for å få gi innspill om utviklingen av bistandsprogrammet mot moderne slaveri, og for å få kaste lys på behovet for flere politiske grep som kan forebygge at utnyttelse skjer.

Skjermdump fra Bistandsaktuelt oktober 2019.

samsvarer her med våre anbefalinger. Dette oppleves derfor som store gjennomslag, som viser gode resultater av vårt arbeid over tid.»

- ✓ **Global info – Norges Kristne Råd har bidratt til målet om anstendig arbeid ved å belyse moderne slaveri under en årlig «global uke», med særlig vekt på tvangsarbeid, og fremme handlingsalternativer for 16-18000 deltakere på små og større menighetsarenaer utover hele landet.**

«(Resultat 1) Global uke 2017-2019 har lyktes i å utløse et bredt og stort mylder av arrangementer og aktiviteter i hele Norge der moderne slaveri ble belyst for tusenvis av mennesker.

(Resultat 2) NKR har lyktes i å mobilisere kirkene til å snakke mer om vår tids slaveri, institusjonalisere Global uke i egne arenaer og slik delta i norske kirkers felles anti-slaveri-arbeid.

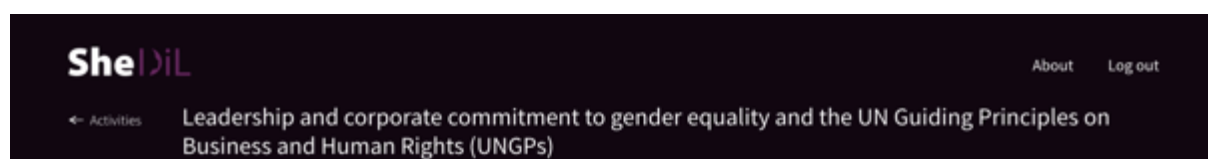
(Resultat 3) Tilbakemeldinger etter Global uke tilsier at deltakerne har fått økt og bedre kunnskap om moderne slaveri. Noen har også vist engasjement og en klar intensjon om aktiv handling.

Styringsgruppa for Global uke i 2019: Bak fra venstre Stein-Vegard Antonsen, Kristina Furberg, Janne Dale Hauger, Petra Kjellen Brooke, Ellen Annette Høvik, Gry Haugen. Foran: Kristin Skjøtskift, Elin Finnseth Sæverås, Naomi Curwen. Lisa Kristin Hanielse var ikke til stede. Etter at bildet ble tatt vår 2019, er Kristin Skjøtskift og Janne Dale Hauger gått ut, og Niels Fredrik Skarre, Frødis Ingjerdingen, og Dag Andreas Fedøy kommet inn i Styringsgruppa. Foto: Norges Kristne Råd.

- ✓ **Forum for kvinner og utviklingsspørsmål (FOKUS) har bidratt til økt kunnskap om internasjonale kvinnespørsmål og engasjerer seg i arbeidet for kvinners rettigheter og likestilling globalt, gjennom bl.a.:**

«Lansering av appen #SheDil som FOKUS har utviklet for å veilede bedrifter om risiko for – og konsekvenser av – brudd på kvinners menneskerettigheter.»

9. Industri, innovasjon og infrastruktur

✓ **Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG) har bidratt til kunnskap og kritisk debatt om Norges bidrag til grønne industriprosjekter i Latin-Amerika:**

«LAG har i avtaleperioden vært svært engasjert i opplysnings- og påvirkningsarbeid om norske økonomiske interesser i Latin-Amerika. Vi har knyttet tettere kontakt med flere representanter fra partigruppene på Stortinget. Vi merker at når vi har klart å skape politisk engasjement rundt en sak i ett parti, er det enklere å få møter med flere av partiene. Innenfor arbeidet vi gjør i en enkelt sak, bidrar synergien av de gjennomførte tiltakene under flere outcomes til å forsterke både argumentasjon og sakens synlighet.

« Denne spesielle utgaven består av rapporten "Kriminell eller helt? Trusler i klimakrise", som er laget av LAGs brigade i Mellom-Amerika vår-2019. De ulike kapitlene i denne rapporten viser hvordan norske bærekraftsprosjekter bidrar til et økende konfliktnivå og en alvorlig situasjon for land-og miljøaktivister. De viser hvordan prosjektene motarbeider sin hensikt, og at det kun er med et grunnleggende rettferdighetsperspektiv, der grundig konsultasjon og menneskerettigheter ivaretas, at klimakrisen kan bekjempes. Kapitlene gir deg også et innblikk i relasjonen til jorda og mangel på rettferdighet.

LAGs presentasjon av sin spesialutgave av tidsskriftet Latin-Amerika #3/2019.

I 2017 fokuserte vi på norske investeringer i grønne energiprojekter i Honduras gjennom investeringsfondet Norfund. Investeringsprosjektene beslaglegger matjord, er ikke konsultert i lokalbefolkning og presser urfolk fra sine leveområder, men fremholdes som gode under fanen «grønn energi». I arbeidet med å belyse disse problemstillingene, lanserte vi kampanjen «folkelig domstol» som engasjerte bredt, og inviterte internasjonale gjester til større debattmøter som trakk over 200 deltakere. I tillegg sendte rapporten «Etikk eller butikk» (LAG 2016) til alle nye stortingsrepresentanter etter valget høsten 2017. Vi sendte høringsinnspill og var i dialog med både Norfund og NBIM om investeringsprosjektene. I 2019 fulgte LAG opp arbeidet med en ny rapport- utgave av tidsskriftet, som satte søkelys på Norfund og KLPs investeringer i to solcelleparker i sør- Honduras og hvordan motstanden mot disse blir kriminalisert. Rapporten ble sendt til KLP, Norfund og utviklingsminister Ulstein. Lansering av rapporten og påvirkningsarbeidet med Norfund fortsatte i 2020. Nettverksarbeid med våre partnerorganisasjoner i Guatemala og Honduras har vært avgjørende i dette arbeidet. Det samme har vår aktive tilstedeværelse i nettverksorganisasjoner som MellomAmerikaforum, Handelskampanjen og Forum for utvikling og miljø. Sammen har vi sendt politiske innspill og brev til UD og Utviklingsministeren om saken. I tillegg bygger denne saken opp under argumentasjonen for en ny etisk lov for et ansvarlig næringsliv. Samarbeidet med Norsk Folkehjelp har også vært viktig i form av innspill til og distribusjon av rapport, tilgang til kilder og samarbeid om informasjonsarrangement. Gjennom slike samarbeid lykkes vi i å øke kunnskap og engasjement for situasjonen i latinamerikanske land blant våre målgrupper, og bidrar til opplyst debatt blant opinion og politikere. Basert på disse erfaringene vil vi inkludere beslutningstakere i investeringsfond og konsernledelse som nye målgrupper og dialog med disse som målbare tiltak i vårt videre arbeid med dette delmålet.»

10. Mindre ulikhet

- ✓ **Kirkens Nødhjelp har bidratt til mindre ulikhet gjennom politisk pådriverarbeid og kunnskap og kritisk debatt om ulikhet mellom fattige og rike land:**

«Vi har løftet offentlig debatt om finansiell åpenhet, internasjonale kapitalstrømmer og skatteparadiser. I 2017 doblet Norge støtten til Addis Tax Initiative (skattebistand). Granavolden-plattformen fra januar 2019 inkluderte kulepunkter om finansiell åpenhet: «Arbeide for internasjonal bekjempelse av ulovlig kapitalflukt og skatteunndragelse, svart økonomi og korrupsjon.» Og: «Støtte internasjonalt arbeid og jobbe for åpenhet om kapitalplasseringer og kapitalbevegelser mellom land, og støtte det internasjonale arbeidet som skal sikre mer effektiv og rettferdig beskatning av globale selskaper.» I 2017 etablerte Statens pensjonsfond utland (Oljefondet) et forventningsdokument på skatt. I 2019 vedtok Norfund en policy for bruk av skatteparadis eller oversjøiske finanssentra. *Vårt bidrag:* Kirkens Nødhjelp har gitt politiske innspill, debattert i nyhetsbildet og skapt engasjement for disse sakene blant våre målgrupper.»

« Utdaterte og svake skattesystemer er en av de viktigste grunnene til at fattige forblir fattige. De rikeste kan unngå skatt og gjemme unna enorme pengesummer som skulle gitt livsviktige tjenester til de som har størst behov.

Lisa Sivertsen, konstituert generalsekretær i Kirkens Nødhjelp til NTB 21.01.2019.

- ✓ **Attac har bidratt til arbeidet for mindre ulikhet gjennom kunnskap og kritisk debatt knyttet til aktuelle hendelser, herunder digital økonomi:**

«Arbeidet med digital økonomi er et tema der vi har vært ganske alene om å knytte saken til global ulikhet, og her har vi vært med å sette dagsorden i den offentlige debatten. Her har vårt internasjonale nettverk vært svært viktig, og vi har i stor grad hentet perspektiver fra utviklingsland og oversatt disse til norske forhold. Både G77-gruppens posisjoner i forhandlingene om e-handel i WTO og vår indiske nettverkspartner «IT for Change», sammen med globale fagforeninger som Public Services International (PSI), har vært svært viktige i vårt kunnskapsarbeid med å knytte den digitale utviklingen til global ulikhet. Her har Attac vært en

viktig premissleverandør i norsk debatt, og trukket inn perspektiver om utvikling og demokrati der fokus ellers ofte har vært mest på personvern, som i skandalesaken knyttet til Facebook og Cambridge Analytica. Ved å både arrangere egne møter og delta aktivt på andre møter og konferanser har vi fremmet perspektivet om digital økonomi og global ulikhet for mange aktører. Utover de vi allerede har hatt etablerte nettverk og samarbeid med, som fagforeningene, har vi også påvirket næringslivsaktører og andre deler av sivilsamfunnet. Et viktig eksempel på et slikt resultat er at Tinius-stiftelsen i 2019 tok kontakt med oss etter en høring om skattlegging av internasjonale selskaper, og innledet en dialog over flere møter med dem. Det resulterte blant annet i en Aftenposten-kronikk fra styreleder i Schibsted ASA (som Tinius-stiftelsen er hovedeier i) som lå tett opp til våre argumenter på saken.» (se skjermdump over t.h.)

Skjermdump fra aftenposten.no 02.08.2020

✓ **Attac har også bidratt til arbeidet for mindre ulikhet gjennom folkeopplysning:**

«Vårt folkeopplysningsarbeid har også nådd svært bredt ut. Heftene våre om global ulikhet har vært svært populære i skoleverket (14 853 hefter sendt til skoleverket totalt i perioden) og tilbakemeldingene fra lærerne som har brukt materialet har vært svært gode. Vi har også nådd ut til svært mange gjennom foredrag på store og små arrangementer rundt om i landet, og lagt stor vekt på å være til stede utenfor Oslo.»

Skjermdump fra Attacs temasider på nett om global ulikhet

11. Bærekraftige byer og lokalsamfunn

- ✓ **Spire har bidratt til bærekraftige byer og lokalsamfunn med bl.a. lansering av en tegneserie om byutvikling i 2019:**

«Sist, men ikke minst, lanserte vi publikasjonen som hadde arbeidstittel «byer for folk» i november 2019. Denne publikasjonen endte med å bli en pedagogisk tegneserie rettet mot ungdomsskoler og videregående. Tegneserien handler om bærekraftig byutvikling, med et stort fokus på hvorfor ungdom er essensielle deltagere i byutviklingen og må inkluderes i prosessene. Den tar opp slumproblematikk i Sør, men også hvordan norske ungdommen kan bruke sitt medborgerskap til å påvirke sine lokalområder.

Tegneserien har blitt distribuert gjennom subjekt aid, og ble veldig godt tatt imot av lærere over hele Norge. 1500 eksemplarer forsvant mellom november og januar 2020, og nådde 2.plass på popularitetslista. I 2020 vil Spire opprettholde kontakten med lærere som har bestilt klassesett, og videreutvikle undervisningsopplegget så den blir brukt framover også. Vi ønsker å bruke en god del av restmidlene våre fra 2019 til et 2. opplag i 2020 for å dekke etterspørselen, og nå målet i resultatrammeverket om minst 4000 distribuerte eksemplarer.»³

³ 2. opplag ble bestilt sommeren 2020 og Spire har nå distribuert i alt 5500 tegneserier som undervisningsopplegg til norske skoler.

12. Ansvarlig forbruk og produksjon

- ✓ **Framtiden i våre hender (FIVH) har bidratt til ansvarlig forbruk og produksjon gjennom sitt prosjekt «Etikk i leverandørkjedene»:**

«Framtiden i våre hender lanserte i 2015 ideen og de viktigste elementene i en «Etikkinformasjonslov», som en del av en kampanje. En etikkinformasjonslov vil være et svært viktig verktøy organisasjoner og forbrukere kan bruke for å skaffe informasjon og øve påtrykk mot selskaper som selger varer til forbrukere i Norge. Vi fulgte opp forslaget med næringslivsaktører og politikere i flere partier. I 2016 fremmet Anne Tingelstad Wøien (Sp), Geir Jørgen Bekkevold (KrF) og Une Aina Bastholm (MdG) representantforslag 8-58 S (2015-2016) i Stortinget. Forslaget ble enstemmig vedtatt, hvorpå regjeringen i 2017 satte ned et ekspertutvalg for å utrede en slik lov. Etter flere høringer i 2018-19, der FIVH bidro med egen fagkompetanse og møtte med representanter for arbeidere i produksjonsland, kom ekspertutvalget høsten 2019 med en svært positiv innstilling til det som nå har fått navnet Åpenhetslov.

Lovforslaget må fortsatt vedtas av Stortinget, men vi har kommet langt etter årelangt og målbevisst arbeid for å informere om utfordringer i leverandørkjedene, og behovet for åpenhet og ansvarliggjøring av selskapene. Arbeidet for bedre forholdene i leverandørkjeden starter på bakken i produksjonsland, gjennom monitorering på fabrikkene og samarbeid om konfliktsaker og avsløringer. Det politiske påvirkningsarbeidet er bare det siste stadiet, og det bredere kommunikasjons- og kampanjearbeidet har pågått parallelt i samme periode. I avtaleperioden var tekstilkampanjen for at Princess, Kid og IKEA skulle signere sikkerhetsavtalen i Bangladesh 2018 det mest ressurskrevende tiltaket, mens annen påvirkning og koalisjonsbygging har vært sentralt i 2019, parallelt med kontinuerlig informasjonsarbeid. Både Princess og Kid underskrev, mens IKEA opplevde en storm av 1500 sinte kunder fordi de ikke skrev under sikkerhetsavtalen.»

- ✓ **KFUK/KFUM Global har bidratt til anstendig arbeid gjennom kampanjearbeid for en «Etikkinformasjonslov» og handelsspillet «tough road»:**

«I 2014 lanserte KFUK-KFUM Global en kampanje rettet mot Hennes og Mauritz med mål om at H&M skulle tilslutte seg initiativ for etisk handel, innføre levelønn for alle arbeidere i deres

produksjonskjede og åpne leverandørlistene. Arbeidet nådde fort frem og la

grunnlaget vårt videre arbeid med tematikken, nå med mål om en etikkinformasjonslov – en lov som skulle gi forbrukere krav på å vite under hvilke forhold varer de kjøper er produsert. Kampanjen ble lansert på ungdomsfestivalen Spekter, og gjennom et år jobbet vi med å samle underskrifter og støtte for ideen om en etikklav blant ungdom over hele Norge. Handelsspillet Tough Road har også vært en viktig arena for å spre informasjon om denne tematikken.»

13. Stopp klimaendringene

- ✓ **Forum for utvikling og miljø (ForUM) har bidratt til å stanse klimaendringene gjennom en lang rekke tiltak og koordinering av sivilsamfunnets pådriverarbeid:**

«ForUMs klimaarbeid 2017-2019 har gitt viktige gjennomslag: Vi har fått gjennomslag for **økt klimafinansiering hvert år**, og til tross for sterke signaler om at Norge ville vente til EU blir enige om sitt klimamål, annonserte regjeringen 07.02.20 at **Norge vil kutte klimagassutslippene med 50-55% innen 2030**. Dette er en stor seier for ForUM-fellesskapet og kan knyttes til vårt langsiktige og strategiske arbeid med å samle og koordinere norsk sivilsamfunn. ForUM har i 2017-2019 lagt press på norske politikere gjennom å enes om felles krav internt, skriftlige fellesinnspill, felles møter med makthavere og politikere, stortingsseminar, rapporter og mediedebatter. ForUM er en sentral møteplass og aktør, og har en tydelig merverdi for organisasjonene. Hos oss møtes de og deler nettverk, kunnskap og enes, for så stå frem som **en samlet sterk front i klimaarbeidet.**»

I 2017 kom rapporten «Counting What Counts», bestilt av ForUM, Kirkens Nødhjelp, Regnskogfondet og WWF. Rapporten viste at norsk klimafinansiering 2014-2016 hadde gått ned en tredjedel, at Norge overrapporterer klimafinansieringen, og at andelen til klimatilpasning kun var 9%. Etter våre møter med departementene om rapporten, lansering, brev til statsminister Erna Solberg, og kronikk basert på rapporten (NRK Ytring), svarte klima- og miljøministeren på NRK Ytring at Norge vil endre rapporteringen og økte klimafinansieringen. I 2017 hadde norsk sivilsamfunn ulike klimakrav. For å øke sjansen for gjennomslag, ble norske klimaorganisasjoner i 2018 enige om å fremme **felles krav. ForUM var avgjørende i dette arbeidet:** Vi arrangerte en møteserie med forskere for å bli enige om et felles krav på mål om norsk klimagasskutt til 2030. Som del av dette lanserte ForUM, Kirkens Nødhjelp, Regnskogfondet og Naturvernforbundet rapporten «Norway's Fair Share of Meeting the Paris Agreement».

Rapporten viser at Norge må kutte minst 53% av våre utslipp nasjonalt innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå, om vi skal ta vår del av ansvaret for å stanse oppvarmingen ved 1,5 grader. I tillegg må Norge finansiere klimakutt av 198 millioner tonn CO2 utenfor Norges grenser. Rapporten ble presentert og diskutert i et møte med Klima- og miljøministerens politiske rådgivere, og når FNs klimapanelers rapport om 1,5-gradersmålet ble lansert høsten 2018 gikk ForUM ut med en felleskronikk i Dagbladet med krav om minst 53% kutt nasjonalt.

Som del av en verdensomspennende prosess forankret i Parisavtalen, ble det i 2018 holdt dialoger verden over for å øke klimaambisjonene. Som del av «talano-dialogene», arrangerte ForUM og Arbeiderpartiet et bredt og inkluderende dialogmøte på Stortinget, hvor over 100 politikere og representanter fra organisasjoner, akademia og næringsliv deltok. Her ble en film som viste klimakonsekvenser for bønder fra Kenya og Norge vist, og delt i sosiale medier. ForUM ble intervjuet av P4 og oppsummerte på NRK P2 med Espen Barth Eide (AP). ForUM har spilt inn til statsbudsjettet årlig, og til regjeringsplattformene i perioden. Statsbudsjettet for 2019:

Klimafinansieringen økte igjen, med en milliard, som var en viktig seier for arbeidet fra 2017. Ny regjeringsplattform januar 2019: **Regjeringen økte klimamålet** fra et mål om å kutte 40% til 2030 (i samarbeid med EU), til et mål om å kutte 45% i ikke-kvotepliktig sektor nasjonalt gjennom innenlandske tiltak, i samarbeid med EU «om strengt nødvendig». Det ble lovet økt klimafinansiering.

2019 ble ungdommens protestår, og to av de sentrale organisasjonene bak skolestreikene sitter i ForUMs klimagruppe. ForUMs krav fikk ytterligere vind i seilene da **ForUM-fellesskapets politiske krav også ble skolestreikernes krav**. Dette bidro til å legge enda større press på norske beslutningstakere. Da skolestreikernes krav ble angrepet gikk ForUM ut i media og forsvarte dem. Statsbudsjettet for 2020: **Regjeringen økte igjen klimafinansieringen, nå særlig til tilpasning**. Dette må ses som en effekt av det koordinerte, langsiktige og intense arbeidet i ForUM-fellesskapet de siste årene, særlig på klimatilpasning. Før **FNs ekstraordinære klimatoppmøte i New York i september 2019** skrev 18 organisasjoner i ForUMs klimagruppe brev til Erna Solberg med krav om å bruke møtet til å lansere et nytt norsk mål om minst 53% kutt, og øke norsk klimafinansiering ytterligere. Brevet ble grunnlag for en kronikk i Dagbladet som fikk mye oppmerksomhet, bl.a. på nyhetene i TV2 og NRK, Dagsnytt 18 og NRKs Debatten. Etter Solbergs tale i FN var ForUM skuffet, og ble intervjuet og omtalt i en rekke medier, som NRK, P4 og Nationen. I en appell på en markering før COP25 i Madrid desember 2019, der 30 organisasjoner stod bak og Ola Elvestuen deltok, fremmet vi igjen kravet om få Norge til å melde inn et nytt klimamål om 53% kutt til **FNs frist 9. februar 2020**. Og 7. februar 2020 annonserte regjeringen det nye målet på **50-55 prosent kutt innen 2030** – en stor seier for ForUM-fellesskapet, som nå jobber for at kuttene tas nasjonalt.

Skjermdump fra nyhetssak på ForUMs nettsider 07.02.2020.

I tillegg til arbeidet med nasjonal klimapolitikk, har ForUM hatt en viktig rolle i **klimaforhandlingene, der vi sitter i delegasjonen**. Vi har koordinert fellesinnspill, organisert møter med delegasjonen, koordinert organisasjoner til stede og vært bindeledd mellom delegasjonen, organisasjonene og Climate Action Network, og satt våre medlemmer i kontakt med media.

✓ **Kirkens Nødhjelp har bidratt til å stanse klimaendringene gjennom politisk pådriverarbeid og en lang rekke tiltak:**

(Rapportering på planlagt resultat 2: Norge øker sitt klimamål under Paris-avtalen fra 40% kutt innen 2030 til «Minst 50% kutt og opp mot 55% kutt innen 2030».)

«Selve målet ble vedtatt i februar 2020, men rapporteres her fordi det er et direkte resultat av blant annet Kirkens Nødhjelps arbeid i avtaleperioden.

Vårt bidrag: Kirkens Nødhjelp har jobbet for nytt klimamål siden Paris-avtalen ble konkludert i 2015. I 2018 lanserte vi rapporten *Norway's Fair Share of meeting the Paris Agreement* (videre omtalt som Fair Share-rapporten), den tredje rapporten i rekken av sitt slag fra Kirkens Nødhjelp. I rapporten beregnes Norges rettferdige ansvar av den globale klimainnsatsen. Dette inkluderer

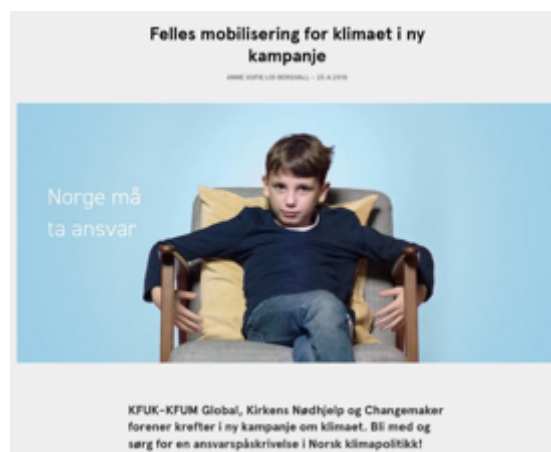

både utslippskutt og internasjonal klimafinansiering. Denne gangen inviterte vi inn en bredere sivilsamfunnskoalisjon under ForUM-paraplyen til å samarbeide om rapporten. Den konkluderte med at Norge må kutte minst 53% innen 2030. 7. februar 2020 meldte Norge som det første rike landet inn sitt forsterkede klimamål til FN på 50-55 % kutt innen 2030. Vi anser dette som full måloppnåelse. Etter pressekonferansen 7. februar, uttalte klima- og miljøminister Sveinung Rotevatn; «*Kirkens Nødhjelp fikk det jo som dere ville*», og KrF-leder Ropstad takket for hjelpen og presset. Statssekretær i KLD Mathias Fischer svarte oss på Twitter «*Takk for press og oppmuntring. Det er det mye hjelp i!*».

Rapporten har vært sentral i vårt lobbyarbeid i 2018 og 2019. Vi har gjennomført **40 bilaterale møter** med H, AP, V, SV, KrF og MDG, forhandlingsdelegasjonen til klimaforhandlingene, og byråkrater og politisk ledelse i KLD og UD, og deltatt i statsbudsjettthøringer. Vi hadde mål om 30 policynotater i perioden i form av skriftlige innspill og møter, og endte med **73** (inkl de 40 møtene, der skriftlige innspill ble overrekket).

I 2018 organiserte organisasjonene bak Fair Share-rapporten et **stortingsseminar** sammen med Arbeiderpartiet, der **generalsekretær i KN la fram rapporten**. Den ble debattert av alle partiene, foruten Frp. Faglige seminarer og debattmøter med politisk deltakelse har vært viktig for å holde Norges klimamål på den politiske agendaen. Blant annet en **ungdomspartidebatt** med deltakelse fra alle ungdomsparti utenom Senterungdommen. Både Ap og SV har stilt spørsmål om rapporten i Stortinget på innspill fra KN. Å **bygge kunnskap hos enkeltpolitikere** har vært effektivt, og ført til at politikere, først og fremst i opposisjonen, kontakter oss for å diskutere og få innspill om rapporten.

Vi har i perioden mobilisert **over 21.000 mennesker i kirkenettverket** til å aktivt engasjere seg for et styrket norsk klimamål, talt i signaturer, antall skritt (se Klimapilegrim 1.2) og deltakere på arrangementer. Målet var 8.000. Den politiske kampanjen i Fasteaksjonen 2018 og 2019 hadde økt klimamål som krav og rettet seg mot konfirmanter. Klimapilegrim gikk gjennom 2018 og 2019 og rettet seg mot menigheter og trossamfunn. Felles kampanje, «AnsvarsPÅskrivelse», med Changemaker og KFUK-KFUM Global rettet seg mot ungdom i 2018. Klimaminister Ola Elvestuen deltok på overrekkelsen av kravene fra Klimapilegrim under den store Klimabrøl-markeringen august 2019, der han for første gang, på vegne av regjeringen, offentlig gav uttrykk for et ønske om et norsk klimamål på over 50%. **Skolestreikbevegelsen tok til seg kravene i Fair Share-rapporten**, som har ført til at titusener av ungdommer over hele landet har bidratt til å løfte kravene.

Skjermdump fra changemaker.no

Kirkens Nødhjelp ble **nevnt i media 126 ganger i perioden 2017-19 med klima som tematikk**, målet vårt var 100. 2018 var et topp-år på 54 medietreff, delvis på grunn av Fair Share-rapporten. Ut over i 2019 fikk Fair Share mer plass også i nyhetsbildet. Under klimatoppmøtet i New York i september 2019 ble den debattert på Dagsnytt 18 og referert til av Fredrik Solvang på Debatten, uten vår deltakelse. Kirkens Nødhjelps prinsipp om rettferdig klimaansvar begynte for alvor å nå gjennom lydturen. Et annet eksempel på rapportens gjennomslag er at den ble brukt som **bevismateriale i klimarettssaken mot staten** i november 2019.»

✓ **Changemaker har bidratt til å stanse klimaendringene gjennom kampanjen «klimapassivitet» i 2019:**

«Sammen med Spire, KFUK-KFUM, Natur og Ungdom og Skolestreik Norge arrangerte Changemaker skolestreik i Oslo, og markeringer ble holdt på over 40 steder i landet. Bare i Oslo alene var det anslagsvis 5000 ungdommer som dukket opp og krevde politisk handling fra politikerne (ca. 40 000 ungdommer i Norge streiket). For Changemakers del var det viktig å fremme informasjon om eksempelvis klimafinansiering og andre ordninger med et utviklingsperspektiv i klimapolitikken inn i streikebevegelsen i tråd med kravene våre i hovedtemakampanjen Klimapassivitet.»

Foto: Changemaker

✓ **KFUK/KFUM Global har bidratt til å stanse klimaendringene gjennom å skolere og mobilisere frivillige og kople unge til nasjonale og internasjonale prosesser på klimafeltet:**

«Gjennom mange år har KFUK-KFUM Global jobbet for å skolere og mobilisere frivillige og koble unge til nasjonale og internasjonale politiske prosesser på klimafeltet. Representanter fra vårt politiske utvalg for klimarettferdighet har fulgt klimatoppmøtene i FN tett, der de har jobbet tett med partnere fra det globale sør for å påvirke politisk ledelse.

KFUK-KFUM Global har satt klima på agendaen i KFUK-KFUM bevegelsen. Både KFUK-KFUM Norge og KFUK-KFUM Speideren har innlemmet klimafokus i strategier, retningslinjer og

Foto: KFUK/KFUM Global

programarbeid. Frivillige har utviklet kreative kampanjer, handlingsalternativ, ressursmateriale og samtaleprogram for å engasjere flere i klimasaken. Dette har engasjert unge i hele bevegelsen til å streike for klima og skrive under på aksjoner for klimarettferdighet, med krav som våre frivillige har løftet i høringsinnspill og i møte med norske politikere. Skolestreikens politiske krav for utslippskutt (minst 50% av ikke-kvotepliktig sektor) og klimafinansiering (65 milliarder i årlig klimafinansiering) er hentet fra Fair Share-rapporten som KFUK-KFUM Global brakte inn i

skolestreikebevegelsen. Dette bidro til å styrke bevegelsen ved å bygge på fagkunnskap og knytte sterkere bånd til de pågående politiske prosessene, slik at streikebevegelsen ikke bare er en bevegelse som høres på gata, men også inne på Stortinget. Finansieringskravet har blitt foreslått på Stortinget av Sosialistisk Venstreparti og innlemmet Miljøpartiet de Grønnes alternative budsjett. Den 7. februar 2020 ble skolestreikens krav om minst 50% kutt i ikke-kvotepliktet sektor vedtatt som det offisielle norske utslippsmålet som sendes til FN.»

✓ **Miljøagentene har bidratt til økt deltagelse, kunnskap og engasjement om globale miljø- og utviklingsspørsmål blant egne medlemmer:**

«Grunnet alder er Miljøagentenes medlemsmasse i stadig endring. Mange blir eldre og faller fra, mens nye medlemmer kommer til. I løpet av perioden 2017-2019 har målsetningen for tiltakene mot egne medlemmer derfor ikke vært et økt tilbud, men å holde en jevn flyt av kunnskapsbaserte globale miljø saker, og med dette skape økt deltagelse, kunnskap og engasjement om globale miljø- og utviklingsspørsmål i målgruppen.»

✓ **Spire har bidratt til økt kunnskap om klimaendringenes konsekvens for land i Sør og hva begrepet klimarettferdighet betyr:**

«En av indikatorene (for outcome 1.1) var at 40% av den norske befolkningen skulle ha klima inne som en topp tre av deres viktigste saker. Resultatet er at 49 % av befolkningen mener klimaendringene er den viktigste saken, og blant unge under 30 er tallet 56 %. Interessen, og bekymringen, for klimaendringene har økt ekstremt de siste årene.»

Synlige tegn på klimaendringer, ungdommenes skolestreiker for klima over hele verden, og økt oppmerksomhet i media og blant politikere, er nok en større årsak til denne veksten enn Spire, men at vi har bidratt til å spre både engasjement, og ikke minst kunnskap om klimaendringene er det liten tvil om. Vi har avholdt en miljøfestival med 500 deltagere, tross styrtregn. Vi har

arrangert filmvisninger og Q&A med en småbonde fra Kenya, med flere flere avisoppslag. Vi har laget en fotoutstilling som viser klimaendringene som allerede skjer. Utstillingen har vært vist på Chateau Neuf, festivalen Klimapiknik, og på SALT under klimasøksmålet mot staten. I tillegg har lokallaget i Stavanger vist utstillingen på et lokalt galleri. Vi er også en av flere ungdomsorganisasjoner som har arrangert skolestreikene.

Spire har også lyktes veldig med å øke vår tilstedeværelse i media. Vi hadde et mål om 250 medieoppslag innenfor perioden, men takket være veksten i 2019 endte vi på 401. Klimaendringer og klimarettferdighet har vært et av temaene vi har vært mest i media for å snakke om. Spires tidligere leder Hege Skarrud fikk også en fast spalte i Bistandsaktuelt. Nettsiden har økt i popularitet, selv om vi ikke nådde helt vært eget mål. Men en økning fra 50 000 til 65 000 er merkbart. Vi har mer enn doblet følgertallet på facebook, fra 4200 til 8800. Vi har deltatt i over 45 debatter de siste årene, og ikke minst har vært eget medlemstall økt fra rundt 600 til 1400. Denne synligheten viser at vi når ut med informasjonen vår i langt større grad, og folk er interessert i informasjonen vi sprer ut og sakene vi fokuserer på. Vi blir spurt om å holde foredrag langt oftere enn vi har mulighet til, vi har et samarbeid med flere skoler om undervisningsopplegg godkjent av den naturlige skolesekken, og organisasjoner som ikke jobber først og fremst med klima og miljø etterspør vår kunnskap.

Som vi har skrevet i tidligere rapporter er «klimarettferdighet» et begrep som har blitt et av de mest sentrale i diskusjoner om klimaendringer og tiltak. Gjennom planlagt arbeid for å øke synlighet og tilstedeværelse har Spire vært med å løfte den offentlige samtalen, drive aktiv debatt og skape oppmerksomhet rundt klimaendringer og klimarettferdighet.»

14. Livet i havet

- ✓ **WWF Verdens naturfond har bidratt til livet i havet gjennom politisk pådriverarbeid og bl.a. en informasjonskampanje om trusler mot havet i 2019:**

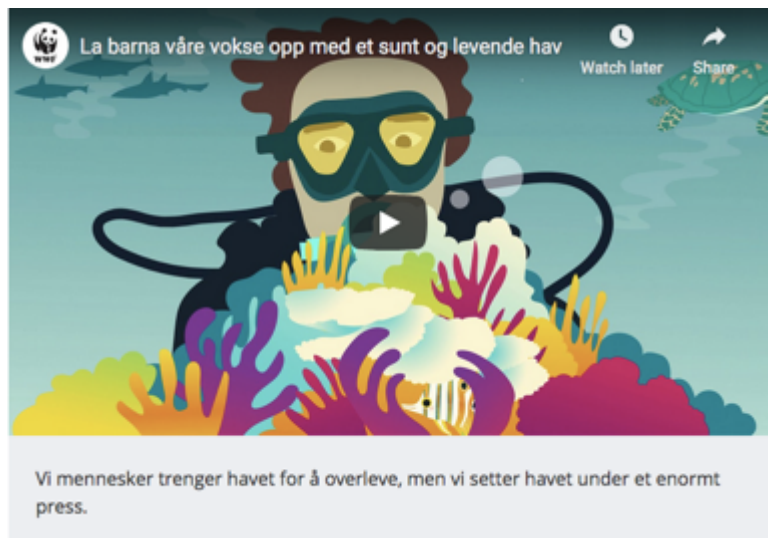
“Som beskrevet tidligere har vi i 2018-2019 hatt svært god uttelling på prosjektets definerte outcome: «Norway launches a new global initiative for the achievement of sustainable development goal 14 that includes relevant funding mechanisms and becomes a significant part of the global common effort for life in the ocean».

Det blir dermed naturlig å trekke frem følgende resultater på outcome-nivå i 2019:

1. Bistandsprogrammet Hav for Utvikling ble først lansert i forslag til statsbudsjett for 2019. I statsbudsjett 2020 var programmet videreført, og på Our Ocean-konferansen var programmet løftet opp som en av Norges viktigste forpliktelser. På Our Ocean-konferansen forpliktet Norge seg også til å jobbe for å få på plass en ny, internasjonal avtale om marin forsøpling innen 2023.

Folkelig engasjement for havet og truslene mot havet er viktig for gjennomføringen av bærekraftsmål 14, og for oppslutningen om regjeringens satsing på internasjonalt havarbeid. Økt kunnskap og engasjement om havet har vært et viktig satsingsområde for WWFs arbeid i 2019. Derfor er det også relevant å trekke frem følgende resultater på output-nivå:

1. Vår informasjonskampanje om trusler mot havet hadde en rekkevidde på til sammen 1,8 millioner. Vi opplevde stort engasjement i sosiale medier, også på organiske poster som handlet om Our Ocean-konferansen.

WWF fikk i samarbeid med animasjonsbyrået Animer utviklet en kort animasjonsfilm som viser truslene havet står overfor, og oppfordrer til handling for å redde havet. Ved hjelp av betalt spredning på facebook, instagram og twitter hadde filmen en rekkevidde på til sammen 1 895 874 mennesker.

2. Our Ocean-konferansen ble en viktig anledning til å skape oppmerksomhet om truslene mot havet. Vi nådde brede målgrupper gjennom en rekke oppslag i norske medier i forbindelse med konferansen, spesielt TV2s dekning av problemet med plastforsøpling. I den forbindelse deltok vi blant annet i et innslag på TV2s God Morgen Norge, som kan anslås å ha en annen målgruppe enn de som vanligvis nås med informasjon om denne typen konferanser.»

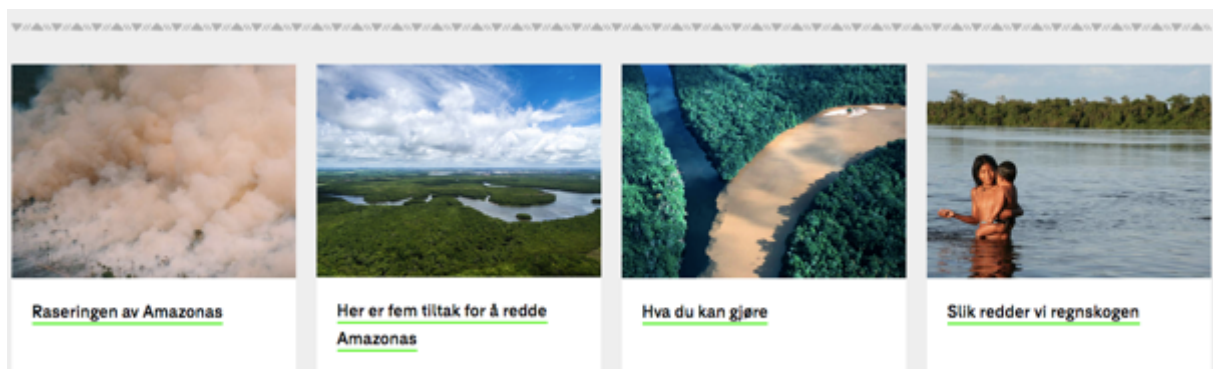
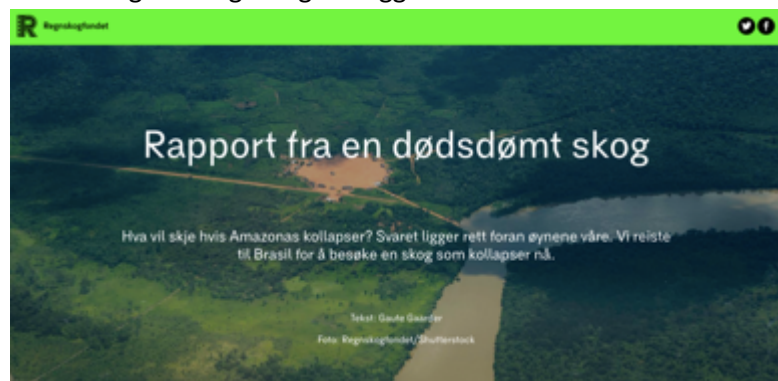

15. Livet på land

✓ *Regnskogfondet har bidratt til livet på land gjennom sitt arbeid for regnskogen:*

«Vår overordnede vurdering er at vi i løpet av treårsperioden i stor grad har lyktes med å nå målene for vår kommunikasjonsvirksomhet finansiert gjennom informasjonsstøtten. Vi har stort sett oppnådd ønsket rekkevidde på innhold vi har publisert, og sammen med stor og god mediedekning på mange av våre prioriterte tema i tillegg til en rekke arrangementer hvor vi har møtt målgruppen direkte har vi nådd mål 1 om at **Engasjerte privatpersoner har kunnskap om hvorfor regnskogen må reddes**. Gjennom vår årlige forbrukerkampanje, i tillegg til å sette fokus på de viktigste drivkreftene bak regnskogødeleggelse som palmeolje og soya både i egne kanaler og gjennom media, mener vi at mål 2; **Norske forbrukere har kunnskap om hva som ødelegger regnskogen** er oppfylt. Vårt opplysningsarbeid er nært knyttet til vårt pådriverarbeid ovenfor beslutningstakere både i offentlig og privat sektor og vi har de siste årene blitt en viktig dialogpartner for å finne alternative løsninger til regnskogødeleggende virksomhet. Våre

kampanjer har alltid fokus på handlingsalternativer for forbrukere og bedrifter. Vi mener derfor at mål 3 om at **Norske beslutningstakere og engasjerte privatpersoner har kunnskap om hvordan de kan bidra til at regnskogen reddes** er oppfylt. I denne rapporten vil vi gi flere eksempler på at vi også har oppnådd viktige resultater for vårt fjerde mål: **Norske beslutningstakere og engasjerte privatpersoner engasjerer seg for å redde regnskogen**. Dette gjelder både endringer i norsk biodrivstoff-politikk, næringens holdninger i forhold til bruk av soya, konkret handling i forhold til investeringer og at det har kommet et forslag om en egen menneskerettslov for næringslivet.»

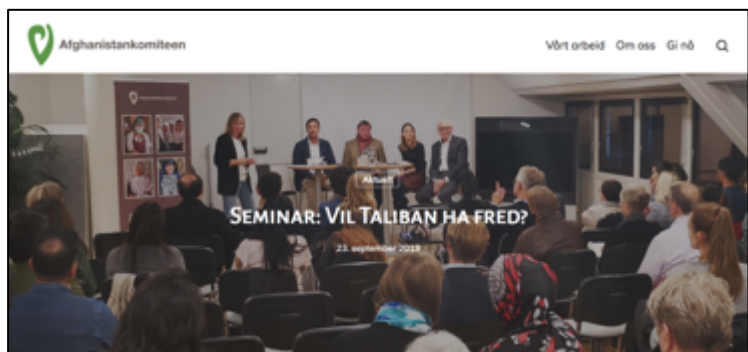
Skjermdump fra Regnskogfondets nettsider.

16. Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner

- ✓ **Afghanistankomiteen i Norge har bl.a. bidratt til kunnskap, kritisk debatt og engasjement om situasjonen i sårbare stater som Afghanistan:**

«NAC har i perioden arrangert 18 debatter og seminarer om utviklingen i Afghanistan, ikke inkludert Afghanistanuka, som har hatt til hensikt å formidle kunnskap og analyser, samt fremme ulike perspektiver og debatt. Vi har også vært medarrangør for ytterligere 7 arrangementer. At vi i gjennomsnitt har hatt så mange som 48 deltakere på våre arrangementer viser at det har vært interesse for temaene vi har tatt opp. Det kan også rapporteres om et aktivt publikum som har bidratt med innsikt, spørsmål og i debatt. I 2019 er de fleste arrangementene strømmet gjennom sosiale medier og sendingene har hatt 3894 visninger totalt. Dette gir 778 strømninger i snitt per seminar. Ved å samarbeide med andre aktører har vi oppnådd bredere markedsføring og nådd ut til nye målgrupper. Til arrangementene kommer personer fra ulike miljøer med interesse for Afghanistan: studenter, aktivister, norsk-afghanere, forskere, journalister og folk som jobber i forvaltningen og andre organisasjoner. Gjennom våre arrangementer etableres en møteplass for disse miljøene noe som bidrar til økt kunnskap og engasjement for Afghanistan.

- ✓ **Changemaker har bidratt til kritisk fokus på eksport av krigsmateriell til totalitære stater i 2018, som ble fulgt opp i 2019:**

«Changemaker fortsetter å øke eierskap til våpeneksport som felt. I 2018 fikk vi gjennomslag med stans i salget til Saudi-Arabia, og dette var et bra grunnlag å bygge videre på i 2019. I løpet av 2019 har vi hatt innledning hos Venstres internasjonale gruppe, og kommet med innspill til MDG. I mars 2019 arrangerte vi en debatt på Blindern med Høyre og SV i panelet, og vi hadde også et arrangement om våpeneksport på Dattera til Hagen på høsten med SV, sivilsamfunns-representanter og forfatter Dag Hoel. Videre har Changemakers fredsutvalgt bidratt til Changemakers høringsinnspill til stortingsmeldingen for eksport av forsvarsmateriell og strategiske varer.

Sammen med Framtiden i Våre Hender, Norsk Folkehjelp og Redd Barna gikk vi sammen for å lansere en rapport (se forsida t.h.) og et fokus på oljefondets investeringer i våpenindustrien. Samarbeidet ble en stor suksess og vi lanserte rapporten under en lansering 30. april 2019 med debatt om temaet med politikere og

andre relevante fagpersoner. Sammen med Redd Barna og Kirkens Nødhjelp så startet vi i 2019 et større rapportarbeid for å kartlegge hvorvidt det er sannsynlig at norsk krigsmateriell har blitt brukt i krigen i Jemen. Det ble ansatt en rapportforfatter som jobber med bakgrunnsmateriale i 2019. I desember jobbet vi med å ferdigstille rapporten til lansering i 2020.

- ✓ **Støttekomiteen for Vest-Sahara (SKVS) har bidratt til at norske finansinstitusjoner har unngått å ta del i brudd på menneskerettighetene, enten ved eksklusjon eller ved vellykket aktivt eierskap i selskaper de har investert i:**

«Vi har jobbet systematisk opp mot norsk investorbransje i en årrekke. Dette gjør vi på flere måter, både direkte i kontakt med norske forvaltere, samt via sivilsamfunn rundt i Norge, som vi bistår med porteføljereseach og dialog overfor lokale investorer. Det nordiske bankmarkedet er svært integrert, så deler av arbeidet overfor norske investeringer foretas også i andre nordiske land.

I 2018 gjennomførte Statens Pensjonsfond Utland (SPU) en eksklusjon på rundt 1,5 milliard kroner fra det kanadiske selskapet Nutrien som importerte fosfat fra Vest-Sahara. Vi hadde vært i kontakt med SPU i et tiår knyttet til denne investeringen, og eksklusjonen var en av de største

SPU-salgene gjennom tidene. Nutrien-tilfellet har vi også fulgt opp overfor lokale investorer i Norge, og overfor internasjonale bankene. Vi veiledet investorene i deres dialog med det kanadiske selskapet.

Presset fra SPU og andre investorer bidro også til at den kanadiske importørens kunder avsluttet engasjementene, med henvisning til brudd på

Skjermdump fra vest-sahara.no 15. november 2018.

menneskerettighetene. Fra desember 2018 stanset så den kanadiske importøren sin deltakelse i handelen, som direkte konsekvens av presset. Importøren hadde kjøpt fosfat fra Vest-Sahara for rundt en milliard kroner årlig. Researchen lå også bak arrestasjonen av et fartøy i Sør-Afrika i 2017, som førte til at flere importører stoppet importen. Som en konsekvens av dette var 2019 det året Marokko eksporterte lavest volum fosfat fra territoriet siden produksjonen skjøt fart på tidlig 80-tallet. 2019 var første gang at Nord-Amerika unnlot å delta i handelen siden samme tid.

Vi har kjørt tilsvarende kampanjer overfor oljesektoren. 4 store børsnoterte selskaper ble også utsatt for intenst press fra nordiske investorer og SPU gjennom dialog og eksklusjoner. Alle forlot Vest-Sahara i 2018, og oljeindustrien i de okkuperte områdene – som norske myndigheter og FN finner folkerettsstridig – har nå stoppet opp. Fellesnevneren er dialog både med forvalterne direkte, og med mindre investorer rundt i Norge via lokale partnere i Norge.»

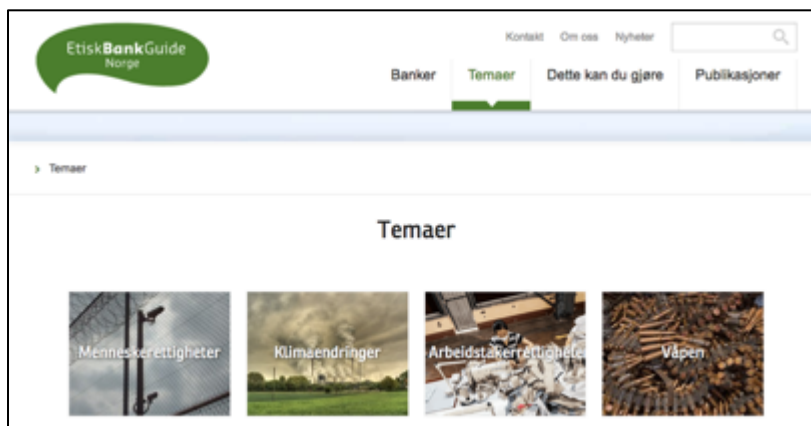

17. Samarbeid for å nå målene

✓ *Framtiden i Våre Hender (FIVH) har bidratt til samarbeid for å nå målene gjennom sitt prosjekt «bærekraftig finans»:*

«Det overordnede målet er at finansnæringen bidrar til å skape et rettferdig og bærekraftig samfunn, og i løpet av treårsperioden har vi kunnet høstet mange seire og gode resultater innenfor dette prosjektet. Her vil vi trekke frem spesielt outcome 2 (om oljefondets investeringer i fossilsektoren) og outcome 3, spesielt etisk bankguides betydning for banksektoren.

Stortinget vedtok våren 2019 tre nye regelendringer for Statens Pensjonsfond Utland (Oljefondet) som innebærer færre investeringer i kull og råolje (95 oljeselskaper og verdens største kullselskaper kastet ut), og mer investeringer i fornybar infrastruktur. Retningslinjene for Oljefondet er tunge å endre, fordi de krever politisk flertall (og helst enstemmighet) i Stortinget. Dette er et resultat av vårt fokus på fossilindustrien gjennom avsløringer, researchreiser bl.a. til Indonesia og møter med berørte parter i sør. Vi har arbeidet for å få frem det doble sporet, klimakrisen og fossilindustriens effekter på bakken, gjennom media og sosiale medier. Vi har i tillegg arbeidet målbevisst sammen med andre miljøorganisasjoner med politisk påvirkningsarbeid for å få til disse substansielle endringer av oljefondets investeringsstrategi.

Etisk Bankguide, som vi driver sammen med Forbrukerrådet, viser at de aller fleste norske banker gjør stor framgang i sine etiske retningslinjer. Prosjektet innebærer at vi gjør en detaljert analyse av i overkant av tusen ulike parametre i bankenes retningslinjer. Dette presenterer vi så for bankene i lukkede fora, hvor vi også får innspill til analysen og har en

konstruktiv dialog om muligheter for endring. Bankene får komme med innspill, men til syvende og sist bestemmer vi ut fra en felles standard i det internasjonale nettverket. Dette skal sikre likebehandling og sammenlignbarhet.

Til slutt blir en endelig versjon av rangeringen lansert offentlig, og engasjerte bankkunder får muligheten til å påvirke og spørre sin egen bank om etikk og bærekraft. Som direkte konsekvens av dette har bankenes gjennomsnittlige skår i løpet av avtaleperioden økt fra baseline 38 % i 2016 til 68 % i 2019. I tillegg ser vi at flere norske banker har strammet inn sine bærekraftskriterier for utlån og investeringer. For eksempel har DNB varslet investeringer i fornybar energi og fornybar infrastruktur på 450 milliarder kroner de neste årene.»

- ✓ **SLUG - Nettverk for rettferdig gjeldspolitikk har bidratt til samarbeid for å nå målene gjennom politisk pådriverarbeid og informasjonsarbeid om gjeld:**

«Målet under Outcome A.1 – "Norske myndigheter benytter seg av SLUGs innspill i sine innspill og sitt arbeid i internasjonale fora" – var spesielt viktig i avtaleperioden fordi vi hadde en regjering som prioriterte gjeld lavere enn den rød-grønne regjeringen i sin tid gjorde. I løpet av perioden har SLUG hatt mange møter med norske beslutningstakere, både formelle og uformelle, og kommet med et stort antall skriftlige og muntlige innspill. Vi har utarbeidet analyser i samarbeid med internasjonalt sivilsamfunn som tydeliggjør hvor viktige løsninger på gjeldsfeltet er for den generelle bærekraftsagendaen, noe vi opplever har bidratt til å øke oppmerksomheten hos norske politikere og byråkrater. Vi har hatt debattarrangementer, vært på trykk i media, arrangert stunt/aksjoner og samarbeidet tett med andre – blant annet ForUM og flere av våre medlemsorganisasjoner – for å øke trykket i påvirkningsarbeidet og tydeliggjøre hvordan gjeldspolitikk er relevant på tvers av flere utviklingsområder. Vi har fått tilbakemeldinger om at dette har bidratt til å løfte gjeld på regjeringens agenda og vi har sett positive resultater, spesielt i de siste to årene av avtaleperioden. Dette viser hvor viktig langsiktig arbeid er, og SLUGs arbeid med gjeld er trukket frem av regjeringen i deres rapport "One Year Closer 2019" om fremdrift på bærekraftsmålene, under mål 17 – partnerskap for målene.

Målene under Outcome B.1 "Medlemsorganisasjoner, annet sivilsamfunn og øvrig norsk befolkning får økt kunnskap om og interesse for gjeldspolitikk" dreier seg om rekkevidden og kvaliteten på SLUGs informasjonsarbeid. I hele avtaleperioden har vi hatt et sterkt fokus på

informasjonsarbeid, blant annet gjennom å produsere podcast og nyhetsbrev av høy kvalitet, holde foredrag for studenter og elever over hele landet, og arrangere interessante debatter og panelsamtaler. Vi har en høy treffprosent med å komme på trykk med våre kommentarer og media kontakter også SLUG for uttalelser på aktuelle problemstillinger. Vi blir jevnlig publisert blant annet i Klassekampen, Vårt Land og Dagsavisen, har vært på trykk enkelte ganger i Dagens Næringsliv og ble også invitert i studio som kommentator i NRKs Nyhetsettermiddag, for å nevne noe. Spredning av podcasten har vært en prioritet fordi dette er et pedagogisk verktøy som har høstet gode tilbakemeldinger både blant publikum og politikere, og vi er svært fornøyde med å ha økt rekkevidden på denne betraktelig. Gjennom perioden har publikum på SLUGs foredrag og seminarer økt, vi har prioritert bruken av evalueringsverktøy og vi har mottatt gode tilbakemeldinger på foredragene. Vi har også økt samarbeidet mellom SLUGs ansatte, frivillige og medlemsorganisasjoner gjennom felles medieutspill, aksjonsstunt, panelsamtaler, konsultasjonsforum, analyser til medlemsorganisasjoner og felles deltakelse på internasjonale konferanser for å oppnå synergieffekter, noe som er spesielt viktig for en organisasjon med et sekretariat på to personer.»

Skjermdump fra DN 30. august 2018.

- ✓ **Tax Justice Network (TJN) Norge har bidratt til samarbeid for å nå målene gjennom bl.a. sitt arbeid for etablering av et offentlig eierregister og styrket innsats for FNs skatteorgan:**

«**Offentlig eierregister støttet av finanskomiteen**». Resultat: I 2019 vedtok Stortinget å etablere et offentlig register for reelle rettighetshavere. Forskriften er forsinket og registeret derfor ikke implementert. Våre rapporter er blitt referert til i Finansdepartementets forarbeider, av Finansministeren fra Stortingets talerstol, for å nevne noe. Vi har i perioden fortsatt samarbeid med næringslivsorganisasjonene Finans Norge og Revisorforeningen, samt dialog med journalist/medieorganisasjonene Norsk journalistforbund, Norsk redaktørforening og Norsk Offentlighetsutvalg. Vi har koordinert disse og mange flere aktører opp mot høringer, og også lyktes å få på plass en særskilt, og åpen, høring om temaet ifm. statsbudsjettet. I tillegg: Mot slutten av 2019 la Nærings- og Fiskeridepartementet frem forslag om at aksjeselskap skal offentliggjøre identiteten til aksjonærer som bruker forvalterkonto. Høringsnotatet referer til TJNNs opplysninger om omfanget av forvalterkonto på Oslo Børs. Hemmeligholdet rundt forvalterkontiordningen er en av de store svakhetene i dagens vedtatte eierregister, og noe vi har jobbet for i mange år. At dette nå foreslås endret fra et departement er en svært stor seier. Eksterne faktorer: I perioden har et EU direktiv pålagt alle medlemsland å få på plass et åpent eierregister. Det sterke offentlige engasjementet i Norge, der TJN Norge har vært sentral gjennom bla. utallige medieoppslag, har imidlertid bidratt til at Norge var blant de første som vedtok dette.

Norsk støtte til styrket FN på skatt. Dette er en stor milepæl. Vi har deltatt i mange innspillmøter i Utenriksdepartementet, og hatt et eget skatteorgan som et hovedkrav vi har formidlet i media, i foredrag, politikermøter mm. Vi har samarbeidet tett med bistandsorganisasjoner. Vi har hatt et eget samarbeid med nordiske sivilsamfunnsorganisasjoner som kulminerte i en rapportlansering, og egen side-event under Verdensbanken/IMFs vårmøter i 2019, der den norske utviklingsministeren var til stede. Eksterne faktorer: dette har vært et hovedkrav i vårt globale nettverk over mange år. Koordinert innsats der, der vi også medvirker, har skapt betydelig press på beslutningstakere.»

TJN Tax Justice
Network Norge

Tilbakeslag og lyspunkt i FN

Ny resolusjon om ulovlig kapitalflyt er vedtatt i FN. Norge tar utviklingslandenes side mot USAs gjentatte forsøk på utvanning av internasjonalt samarbeid.

Skjermdump fra TJNNs nettsider 07.01.2019

✓ **Publish What You Pay (PWYP) Norge har bidratt til samarbeid for å nå målene gjennom målrettet innsats for en utvidet land-for-land rapportering (ULLR):**

«**2018:** PWYP Norges langsiktige arbeid for utvidet land-for-land rapportering førte til at finanskomiteens medlemmer fra Ap, SV og MDG la frem et forslag, hvor de ba Stortinget endre forskriften om land-for-land-rapportering. Det var fjerde gang at forslaget om forbedringer i åpenhetsloven ble fremmet på Stortinget (2014, 2015, 2017, 2018). Vi gjennomførte i 2018 møter med alle politiske partier (inkl. dem som har fremmet forslaget). Vi inviterte alle partiene til faglige diskusjoner i rundebordsmøter og arrangerte møter i samarbeid med partiene. PWYP Norges hørings- og andre skriftlige innspill lå til grunn for faglige diskusjoner med politikere. Innspillene fremmer utforming av politikk og lovregler for finansiell åpenhet. Politikere ble gjort kjent med behovet for økt åpenhet, fordelene med økt åpenhet og hvilke mekanismer som kan avhjelpe hvilke problemstillinger.

«**Regjeringen vil utrede utvidet land-for-land-rapportering.**

*Granavolden-plattformen 2019
Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre,
Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti*

2019: Vi innledet årets politiske dialog med et brev til Finansdepartementet, med kopi til medlemmene i finanskomiteene, med utgangspunkt i Granavold-plattformen. Et av tiltakene vi har utviklet, utvidet land-for-land rapportering (ULLR), ble omtalt i plattformen (side 32), hvor det står at Regjeringen «vil utrede utvidet land-for-land rapportering». Dette dannet et godt

grunnlag for et målrettet og strategisk arbeid. I 2019 gjennomførte vi 22 politiske møter med alle politiske partier på Stortinget, samt de fleste ungdomspartiene. SV la høsten 2019 fram et Dok8-forslag om rettferdig skattlegging av internasjonale selskaper. PWYP Norge stilte på høringen i finanskomiteen. Innstilling fra finanskomiteen³ var dessverre en tilrådning om at Dok8 ikke burde vedtas. Dok8 ble deretter diskutert på møte i Stortinget 3. desember 2019. I møtet stilte Kari Elisabeth Kaski (SV) direkte spørsmål til finansminister Siv Jensen.

Eksterne faktorer som politiske sammensetninger, plattformer og vilje, rår vi ikke over. Resultatet (SVs forslag i Stortinget) ville ikke ha kommet uten et langsiktig arbeid over tid med å utvikle kunnskap og tiltak på åpenhets- og skatteområdet.

Ill: PWYP Norge har analysert og dokumentert Equinors (tidligere Statoil) rapportering under nåværende land-for-land rapporteringsforskrift for de fem regnskapsårene selskapet har rapportert - 2014, 2015, 2016, 2017 og 2018.

Del 3: Langsiktig arbeid gir resultater

RORG-samarbeidets tidligere års- og resultatrapporter har vist at større endringer i problem- og løsningsforståelse, med påfølgende endringer i handling og politikk på samfunnsnivå, sjelden skjer over natten. De viktigste og beste resultatene i arbeidet med globale miljø- og utviklingsproblemer skjer normalt gjennom kunnskaps- og kompetansebygging, kritisk debatt, mobilisering og politisk pådriverarbeid og demokratiske prosesser over tid. Dessuten: verden er i kontinuerlig endring. Selv de beste resultater vil sjelden være mer enn skritt på veien mot en bedre verden, som vil kreve kontinuerlig innsats for å møte gamle og nye problemer etter hvert som de oppstår og blir erkjent.

Statens pensjonsfond utland (SPU) 1997-2017⁴ og Skatteflukt og skatteparadis 1998-2018.⁵

Eksempler på dette er sivilsamfunnets mangeårige innsats for ansvarlig forvaltning av Statens pensjonsfond utland (SPU/Oljefondet) og kamp mot skatteparadis og skatteflukt. På begge disse områdene har Norads informasjonsstøtteordning spilt en vesentlig rolle, slik vi har vist i to av våre tidligere resultatrapporter: Etiske retningslinjer for

I denne delen vil vi presentere en særstudie med et nytt eksempel på hvordan informasjonsstøtten gir resultater over tid, denne gangen knyttet til arbeidet opp mot «kappløp mot bunnen» i klesbransjen. En rekke norske sivilsamfunnsorganisasjoner har jobbet med utfordringer og bidratt til fremdrift på dette feltet. Det gjelder også *Initiativ for Etisk Handel (IEH)*, som ble opprettet i november 2000 av LO, Kirkens Nødhjelp, Coop og Virke. Her vil vi imidlertid rette et særlig fokus på *Fremtiden i våre hendes (FIVHs)* langvarige engasjement og hvordan organisasjonen, særlig siden 2002, med informasjonsstøtte fra Norad og i tråd med Stortingets føringer, har bidratt vesentlig til kunnskap, kritisk debatt og politisk deltakelse på dette feltet. Mye av deres arbeid har skjedd i kontakt og samarbeid med andre organisasjoner og kanskje kan denne studien inspirere andre til en mer omfattende gjennomgang og vurdering av det samlede norske sivilsamfunns innsats på dette feltet ved en senere anledning.

Her vil vi først gi en kort bakgrunn om hvordan den økonomiske internasjonaliseringen og globaliseringen har bidratt til et «kappløp mot bunnen» i klesbransjen, samt en kort introduksjon til FIVHs engasjement på feltet fra og med 2002. Det vil ikke være en uttømmende presentasjon. Vi vil imidlertid forsøke å gi et bilde av hvordan organisasjonen, med informasjonsstøtte fra Norad, har jobbet systematisk over tid og oppnådd gode resultater: bidratt til kontinuerlig fremdrift i arbeidet for å sikre tekstilarbeidere i Sør levelønn og bedre arbeidsvilkår og et ansvarlig næringsliv, herunder arbeidet for en Etikkinformasjonslov (senere Åpenhetslov). Dette er en sak som en rekke organisasjoner etter hvert har jobbet mye med de siste årene, slik det også gis eksempler på i del 2 av denne rapporten.

⁴ <http://www.rorg.no/noop/image.php?id=3487>

⁵ <http://www.rorg.no/noop/image.php?id=3630>

Særstudie: FIVHs arbeid gjennom «kappløpet mot bunnen» i klesbransjen 2002-2020

Verdens land og folk har til alle tider drevet handel med hverandre til gjensidig nytte og glede, men også med vinnere og tapere. Gjennom historien har skiftende maktavere, ofte med våpenmakt, bygget store imperier gjennom bl.a. å tilegne seg kontroll med råvarer, arbeidskraft og handel, slik Europeiske kolonimakter og USA har gjort gjennom de senere hundreår. Med økende internasjonalisering i kjølvannet av 2. verdenskrig og forsterket økonomisk globalisering i kjølvannet av Berlinmurens fall i 1989 bidro slik handel til en eventyrlig økonomisk vekst. Denne veksten har gitt mange, særlig i Vesten, en levestandard og velferd tidligere generasjoner bare kunne drømme om. Selv om globaliseringen også har bidratt til at mange mennesker i Latin-Amerika, Afrika og Asia har fått hevet sin materielle levestandard noe, må de fleste fortsatt se langt etter den levestandarden som i dag er vanlig i Vesten. Den økonomiske veksten de siste 50 årene har dessuten ført til store miljøødeleggelser, global oppvarming og økende forskjeller mellom rike og fattige i og mellom land.

Etter hvert som levestandarden og krav til arbeidsforhold og lønninger økte i Vesten, flyttet stadig flere virksomheter produksjonen til andre deler av verden for å få ned utgiftene. I Norge gjaldt det for eksempel produksjonen av gummistøvler, som da *Viking-Askim* på midten av 1970-tallet flyttet til Malaysia (se utdrag nedenfor fra Aftenposten 20. mars 1976).

« Fra bedriftsledelsens side blir det fremholdt at bakgrunnen for utflyttingen var den vanskelige arbeidskraft-situasjonen i Askim i begynnelsen av 1970-årene, og det faktum at omkostningsnivået i Norge gjorde produksjonen tapsbringende. Da gummistøvelproduksjon er meget arbeidsintensiv og for en stor del består av håndarbeide, var den billigere arbeidskraft i Malaysia en vesentlig faktor. Arbeidslønninger på mellom 500 og 1500 kroner måneden kan synes urimelig lave etter norsk målestokk, men er på den annen side blant de høyeste som betales i malayisk industri. Særlig blir den kvinnelige arbeidskraft betalt betydelig over gjennomsnittet.

Faksimile fra Aftenposten 20. mars 1976

Mange fattige land ønsket vestlige bedrifter velkommen. De iverksatte ulike tiltak for å tiltrekke seg etableringer og produksjon, som kunne gi arbeidsplasser og inntekter. Dette bidro til det som senere har blitt kalt «kappløpet mot bunnen»: fattige land konkurrerte om å tilby svært lave priser på varene, som ble muliggjort av lave lønninger og andre lave produksjonskostnader. Tekstil- og klesindustrien sto sentralt i en tidlig fase.⁶ For å beskytte egen produksjon inngikk da USA, EU og Canada i 1973 en avtale om kvoter for import av tekstiler, kjent som *Multifiberavtalen*. Denne ble revidert flere ganger og gjaldt fram til 1. januar 2005, da en avtale om tekstil og klær (ATC) fremforhandlet gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO) ble gjort gjeldende. Til tross for negative sider ga Multifiberavtalen produksjonslandene en viss stabilitet og dempet «kappløpet mot

⁶ The Race to the Bottom: Exploitation of Workers in the Global Garment Industry, by Junya Yimprasert and Petter Hveem, Norwegian Church Aid Occasional Paper Series, 01/2005

bunnen». Med WTOs regelverk ble tidligere restriksjoner på handelen med tekstiler og klær avvirket og la grunnlaget for en forsterket «kappløp mot bunnen»⁷.

«Lønnsnivået til de som syr klærne våre er fortsatt så lavt at de fleste tekstilarbeiderne lever i fattigdom. Tiden er overmoden for at kleskjedene sikrer at arbeiderne tjener en lønn som gir mulighet for verdige liv.

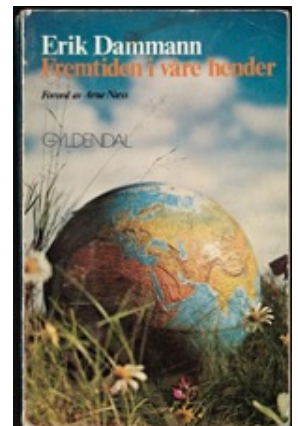
Anja Bakken Riise (FIVH), juli 2019

Mange har engasjert seg for å stanse «kappløpet mot bunnen», men de har kjempet og kjemper mot sterke krefter. En rapport fra det internasjonale nettverket *Clean Clothes Campaign (CCC)* sommeren 2019 viste at store klesaktører – blant dem H&M, Zara, Adidas, Levis, NIKE og Puma – fortsatt ikke sikrer en levelønn for de asiatiske tekstilarbeiderne som syr klær for dem.⁸

Framtiden i våre hender (FIVH) ble stiftet i 1974 med et bredt, internasjonalt miljø- og utviklingsengasjement. Det startet ikke med veldedighet og innsamlinger for å gi til de fattige i utviklingsland, men i erkjennelse av behovet for dyptgripende og strukturelle endringer i økonomi, handel og levesett. Et sentralt fokus i mange år var budskapet om at norske (og vestlige) forbrukere måtte søke en «ny livsstil» for å dempe presset på jordas begrensede ressurser og bekjempe den globale fattigdommen.

« På samme måte som vi i dag synes slavehandel og koloniuutbytting var en umenneskelig og ubegripelig bestialsk måte å skaffe seg rikdom på, er det hevet over tvil at senere generasjoner vil synes at vår form for verdenshandel og fordeling av verdens goder var like uforståelig og umenneskelig. Er det ikke på tide at vi begynner å oppføre oss som mennesker?

Erik Dammann i boka «Framtiden i våre hender» i 1972. Boka la grunnlaget for organisasjonen med samme navn, som ble stiftet i 1974.

Som en del av sitt arbeid har FIVH satt fokus på vår handel med fattige land når det gjelder klær og tekstiler, som også var blant temaene de fikk støtte til å arbeide med fra Norad etter at FIVH inngikk rammeavtale om støtte til opplysningsarbeid på slutten av 1980-tallet.

Fokuset i denne rapporten er FIVHs arbeid på dette feltet etter at Mulifiberavtalen ble faset ut og WTOs regelverk ble gjort gjeldende fra og med 2005. Norads informasjonsstøtte bidro til at FIVH kunne bygge opp kompetanse på dette feltet i forkant av denne endringen i 2005 og videreføre og styrke dette fram til i dag. Blant de tiltakene FIVH drev på slutten av 1990-tallet, som fikk mest støtte fra Norad, var organisasjonens tidsskrift «Folkevevt» og prosjektet *NorWatch*, som kartla norsk næringslivsvirksomhet i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Nettopp disse to tiltakene var viktige for utviklingen av det som senere skulle bli en særlig tungt søkelys på klesbransjen, der finansieringen fra Norad skulle komme til å utgjøre et betydelig bidrag. I denne særstudien presenterer vi en kronologisk oversikt over de viktigste tiltakene på dette feltet, som har blitt helt eller delvis finansiert av Norad, og hvilke resultater dette arbeidet har bidratt til over tid. Mye av det arbeidet ble fra og med 2007 finansiert gjennom årlige tilleggstilskudd⁹ utover støtten knyttet til FIVHs rammeavtale.

⁷ «Mektige merkeklær: Leverandørkjedenes jerngrep.» *NorWatch* (FIVH) temarapport 1/2004

⁸ «Tailored Wages 2019», se <https://www.framtiden.no/201906057443/aktuelt/levelonn/fortsatt-fattigdomslonn-for-tekstilarbeiderne.html>

⁹ Norads ordning med årlige tilleggstilskudd til opplysningsarbeid ble innført i 2003 og avvirket i 2015.

2002-2005: Russeklærkampanje og ny solid kunnskap om klesbransjen

« På hele 90-tallet har kleskjedene blitt drevet fra skanse til skanse av kampanjer som den europeiske "Clean Clothes Campaign" og idealistiske selskapsovervåkere. Merkevareprodusentenes motstand mot innsyn og forsøkene på å tåkelegge realiteter og ansvarsforhold kan sidestilles med tobakksindustriens forsøk på å bagatellisere og skjule helsefaren ved å røyke. Her hjemme har blant annet Kirkens Nødhjelp og Framtiden i våre hender tatt opp saken til tekstilarbeiderne i den tredje verden. I sin siste utgave tar Forbrukerrapporten opp problemet i full bredde. I kjent stil forsøker selskapene å vri seg unna kritisk søkelys. Bare 2 av 15 selskaper kan dokumentere at de har noen egen politikk om etikk knyttet til virksomheten.

*Arne Storrønningen
daværende ansvarlig redaktør i Folkevett og NorWatch
i Folkevett nr. 1/2002*

- For FIVH var tidsskriftet *Folkevett* på 1990-tallet og utover på 2000-tallet en viktig kanal for formidling av kunnskap og informasjon om kles- og tekstilindustrien til medlemmer og andre. Daværende redaktør for både *Folkevett* og *NorWatch*, *Arne Storrønningen*, skrev en grundig kommentar om temaet i *Folkevett* 1/2002 (se utdrag ovenfor). Denne ble fulgt opp med omfattende reportasje i *Folkevett* 5/2003 om «merkeslavene» og «kappløpet mot bunnen» og i *Folkevett* 2/2004 med en omfattende reportasje om «fattigdommen bak våre klær», med fokus på produksjonen av russeklær i Pakistan (Russeklærkampanjen).
- Reportasjereisen til Pakistan i 2003, som la grunnlaget for reportasjen om russeklær i *Folkevett* 2/2004, var en del av arbeidet i *NorWatch*. Journalist *Pia Gaarder* fulgte her hele produksjonskjeden: Fra dyrking og høsting av bomull, spinning, veving, farging og sying og helt «hjem» til klesbutikken i Norge.¹⁰
- I 2004 lanserte så FIVH den omfattende rapporten «*Mektige moteklær: Leverandørkjedenes jerngrep*» (*Pia Gaarder*, *NorWatch* tema 1/2004), med grundig dokumentasjon og gjennomgang av situasjonen i forkant av regimeskiftet for internasjonal klesbransje året etter, da mulifiberavtalen ble erstattet av WTOs regelverk.

«Det er (...) ikke tilfeldig at ti år med etiske retningslinjer ikke har forbedret situasjonen i den globaliserte tekstilsektoren. Tvert imot. Denne rapporten retter søkelys mot hvordan systemet med underleverandører i tekstilsektoren skaper en stadig råere hverdag for mellom 100-120 millioner tekstilarbeidere i den fattige delen av verden.

*Pia A. Gaarder
i forordet til «Mektige moteklær: Leverandørkjedenes jerngrep»
NorWatch tema 1/2004*

¹⁰ FIVHs årsrapport for 2004.

2006-2007: Kampanjen Rene Klær (Clean Clothes Campaign) etableres i Norge

Da multifiberavtalen i 2005 ble erstattet med WTOs regelverk for handel med tekstiler oppsummerte Pia Gaarder i FIVH/NorWatch utfordringene slik på FIVHs nettsider¹¹:

«Det internasjonale kvotesystemet på tekstil og klær opphørte 1. januar 2005, og konsekvensene for tekstilindustrien i Europa og USA er allerede merkbar. Tekstilindustrien i lavkostland risikerer på sin side å bli kastet ut i en kaotisk omstillingsprosess. Enda billigere klær og enda hardere konkurranse u-landene i mellom, kan bli resultatet.»

FIVH så behovet for å knytte seg sterkere til det internasjonale samarbeidet og deltok i 2006 på noen av møtene i det globale nettverket *Clean Clothes Campaign*. Nettverket hadde blitt opprettet allerede i 1989 og samarbeidet tett med organisasjoner og fagbevegelse i Sør. Året etter tok fagansvarlig for FIVHs tekstsatsing, *Carin Leffler*, initiativ til at *Kampanjen Rene Klær* ble lansert i Norge, med informasjonsstøtte fra Norad. Dette skjedde i samarbeid med *Handel og Kontor (LO)* og *Changemaker*, og med faglig støtte fra *Forum for kvinner og utviklingsspørsmål (FOKUS)* for å sikre kjønnsperspektivet i kampanjen.

«Det er på høy tid med en skikkelig klesvask av den urettferdige tekstilindustrien.

Sunniva Strand Rørvik, leder i Changemakers handelspolitiske utvalg, til NRK 14. juni 2007

«Samtidig som kampanjen "Rene klær" nylig startet i Norge, kommer de første rapportene om hvordan samfunnsansvar utøves innenfor klebransjen. Det er nedslående lesning.

Fri Fagbevegelse (LO-media) 16. juni 2007

Skjermdump fra nrk.no 14.06.2007

Samtidig startet FIVH en større satsing med å kartlegge hvordan det offentlige og private aktører i klesbransjen tok etiske hensyn og hvilke konsekvenser dette hadde for tekstilarbeidere i Sør.

2008-2009: Ny kunnskap og kritisk fokus på etikk i offentlige innkjøp og levelønn i Sør

Med informasjonsstøtte fra Norad startet FIVH i 2007 arbeidet med en rapport om etikk i offentlige innkjøp i Norge. Målsetningen var å bidra til å sikre at innkjøp til offentlig sektor skjer i tråd med etiske retningslinjer som sikrer grunnleggende menneskelige og faglige rettigheter for arbeiderne. Rapporten «*Offentlig etikkloshet. Om mangel på etiske retningslinjer i offentlige anskaffelser*» (t.h.) ble lansert i juni 2008. Budskapet ble oppsummert slik på FIVHs nettsider:

«Norske myndigheter fremstår som en bremsekloss i arbeidet med etikk i offentlige anskaffelser. Myndighetenes politikk bærer preg av svake retningslinjer, treg implementering, manglende vilje eller mot til å utvide og styrke de retningslinjene som finnes og generelt dårlig formidling av det juridiske handlingsrommet til offentlige innkjøpere.

¹¹ <https://www.framtiden.no/200505045064/aktuelt/bedrifters-samfunnsansvar/kvotesystemets-opphor-1.-januar-2005.html>

Det finnes i dag et betydelig rom for å stille etiske og sosiale krav ved offentlige anskaffelser, som norske myndigheter ikke benytter seg av. Den forsiktige linjen gjenspeiles i et fravær av etiske retningslinjer i store statlige institusjoner slik som Politiet, Forsvaret og Helse Sør-Øst.»

I tillegg ble det skrevet et eget pressenotat som så nærmere på *Helse Vest* sine innkjøpskrav. Det viste at helseforetaket ikke stilte noen etiske krav til lønn og arbeidsforhold hos leverandørene som leverte sykehustekstilene og fikk oppslag i *Bergens Tidende* (se nedenfor).

«Helseforetakene er, som andre offentlige norske myndigheter, sinker internasjonalt. De stiller ikke strenge nok krav til arbeidsforholdene hos leverandøren.

*Carin Leffler, fagansvarlig for tekstil i FIVH
til Bergens Tidende 12. juli 2008*

I sin rapport til Norad om gjennomføring av tiltaket pekte FIVH på at offentlige innkjøp representerte store verdier og volum, som også betydde at etiske retningslinjer for slike innkjøp ville kunne få store positive ringvirkninger for ansatte i Sør. FIVHs fokus på dette bidro til at det i 2009 ble utarbeidet en *veileder*, «*Etiske krav i offentlige anskaffelser*», som ble utarbeidet av *Initiativ for Etisk Handel (IEH)* på oppdrag fra *Barne- og familiedepartementet*.

For å få mer kunnskap om situasjonen for tekstilarbeidere i Sør søkte FIVH i 2008 om, og fikk innvilget, støtte til kartlegging av lønnspolitikken til kleskjedene. Resultat ble publisert i FIVH-notatet «*Neppe en lønn å leve av*» i 2009.

- Ingen av de 25 kleskjedene som *Framtiden i våre hender* har kartlagt stiller klare krav til sine leverandører om at disse skal betale arbeiderne en levelønn, innledet notatet og forklarte forskjellen på minstelønn og levelønn slik:

«I mange land hvor klær for det norske markedet produseres, er minstelønnen svært lav og dekker sjelden de grunnleggende behov hos arbeiderne. Det betyr at disse ofte må arbeide svært lange pass og mange dager i strekk for å i det hele tatt kunne klare seg. Selv den reelle lønnen (dvs. den lønn arbeiderne får utbetalt) ligger på omtrent halvparten av det som kan anses som en levelønn i land som Kina, Bangladesh, Thailand og India. En levelønn er derimot en lønn som dekker de grunnleggende behov en familie har slik som mat, rent vann, husrom, klær, utdanning for barna, grunnleggende helsestell og litt ekstra til sparing eller uforutsette utgifter.»

Skjermdump fra Bergens Tidende 12.07.2008

En veileder for etiske krav i offentlige anskaffelser ble utarbeidet av *Initiativ for Etisk Handel (IEH)* på oppdrag fra *Barne- og familiedepartementet* i 2009.

Målet med tiltaket var å få til policyforandringer i kleskjeder på sikt, for å sikre anstendige lønninger blant ansatte hos leverandører og underleverandører i produsentland. Første skritt var å gjøre denne kunnskapen kjent og få i gang offentlig debatt. Det lyktes FIVH godt med, ikke minst gjennom et stort oppslag i Aftenposten 17. februar 2009 (se skjermdump). Arbeidet med notatet bidro også til organisasjonens landsmøte i 2008 tok inn «Levelønn i Sør» som ett av organisasjonens fem satsingsområder og at de ble invitert av UD til å bidra med innspill til regjeringens strategi for anstendig arbeid.

Notatet ble samme året fulgt opp med en mer omfattende rapport, «Syr klær for lommerusk – hvorfor levelønn må erstatte minstelønn i klesproduksjonen», som også ble lansert i Sverige. Der bidro den til kritisk fokus på *Hennes og Mauritz*, som fikk oppslag i bl.a. Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Borås Tidning, Aftonbladet og Rapport (SVT).

«For vestlige importører og for oss forbrukere er prisforskjellen forsvinnende liten, men for arbeiderne som produserer varene betyr det enormt mye.

«De fleste krever ikke mer enn at det er minstelønn, mens noen få har litt uklare formuleringer om at lønnen må være nok til å dekke levekostnader. Jeg synes det er spesielt ille at de store kjedene med makt og veldig god lønnsomhet ikke er mer opptatt av å sikre at arbeiderne får anstendig betalt. De burde gå foran.

Carin Leffler, fagansvarlig i FIVH til Aftenposten 17. februar 2009

Skjermdump fra Aftenposten 17.02.2009

2010-2012: Ny kunnskap og kritisk fokus på åpenhet og lønnsforhold i leverandørkjeden

FIVHs søkelys ble i 2010 fulgt opp redaksjonelt i bl.a. Aftenposten. Etter et besøk i hos arbeidere i India som produserte for *H&M*, *Nike*, *Marks & Spencer*, *Wallmart* og *Texco*, kunne avisen i et oppslag 4. mai, fortelle at «de syr klærne våre for to kroner timen» (se skjermdump neste side).

En påstand FIVH i blant hørte i som reaksjon på levelønnskrevet var denne: «Når vi snakker om lave lønninger i utviklingsland, må vi ikke glemme at prisene på varer og tjenester i disse landene også er svært lave.» En ny rapport fra FIVH høsten 2010, «*Mye arbeid, små marginer*», avdekket i imidlertid at dette var en myte. Rapporten ble utarbeidet i nært samarbeid med partnere innenfor *Clean Clothes Campaign*. Etter å ha sett nærmere på rådende timelønn, lovbestemt minstelønn og kjøpekraft i et utvalg land med store tekstilproduksjon konkluderte FIVH at «kjøpekraften til tekstilarbeidere i land som Kambodsja, Bangladesh, Kina og India er svært lav».

Også denne rapporten fikk stort oppslag i Aftenposten (se skjermdump neste side) og ble gjenstand for oppmerksomhet og debatt også i våre naboland.

Til tross for mye ny kunnskap og offentlig omtale erfarte imidlertid FIVH at dette fokusområdet var «tung materie», slik det bl.a. framkom i deres resultatrapport til Norad for 2007-2010:

«Resultat på outcome-nivå er at en klesaktør i Norge har gått over til å inkludere «levelønn» i sine etiske retningslinjer etter at vi rettet søkelyset mot temaet. I tillegg vet vi at et annet selskap vurderer å gjøre det samme. Vi vet imidlertid at det å gå til angrep på kjedenes lønnsomhet og vilje til å betale mer for varene er «tung» materie som har møtt mye motstand fra ulike aktører, først og fremst fra kleskjedene selv.»

Skjermdump fra Aftenposten 4. mai 2010

FIVHs neste skritt for å få fortgang i saken var en rapport som kom i 2011. I rapporten «Med døren på gløtt? Om merkevareselskapenes manglende åpenhet» undersøkte de graden av åpenhet i bl.a.

H&M, Varner-gruppen, Voice, Lindex, KappAhl, Gina Tricot, Bestseller og Inditex (Zara og Massimo Dutti m.fl.). Rapporten viste at bare to av 18 selskaper som ble undersøkt opererte med åpne leverandørlistor. Selskapene begrunnet hemmeligholdet av leverandørlistene med deres utsatte konkurransesituasjon. Rapporten pekte imidlertid på at selskaper som hadde åpne leverandørlistor, slik som Nike, Adidas, Puma, Timberland, Stormberg og Bj Sport, sa at de ikke hadde erfart negative konsekvenser som en følge av sin åpenhetspraksis. Temaet ble gitt bred oppmerksomhet i VG i november 2012.

«I India og Bangladesh må tekstilarbeiderne arbeide i tre timer for å ha råd til én kilo av den kanskje viktigste matvaren, nemlig ris. I Kambodsja må det litt mer enn halvannen time for å ha råd til samme mengde. En norske tekstilarbeider kan kjøpe cirka 14 kilo ris for sin timelønn.»

Eksempel på kjøpekraft for tekstilarbeider, hentet fra rapporten «Mye arbeid, små marginer» 2010

Skjermdump fra Aftenposten 18. oktober 2010.

Skjermdump fra VG 20. november 2012.

I 2012 kom neste rapport, «Store ord – etikkfattig handling. Tar norske kommuner etiske hensyn i sine anskaffelser?», der FIVH undersøkte i hvilken grad den statlige veilederen for etiske krav i offentlige anskaffelser fra 2009 hadde blitt fulgt opp i praksis. Resultat var nedslående: ved om lag 95 av 100 anskaffelser som ble gjort i den største kommunen i hvert av landets 19 fylker, ble det ikke stilt noen etiske krav til leverandørene. Rapporten konkluderte at:

«Norske myndigheter har hittil vegret seg for å lovpålegge offentlige virksomheter å stille slike krav. Et påbud har vært til vurdering i snart seks år, men enda foreligger ingen konklusjon. En rekke offentlige innkjøpere, ansatte og private leverandører etterspør nå et forpliktende regelverk om etiske krav i offentlige anskaffelser. Resultatene som er fremkommet i denne rapporten viser at dette er et helt nødvendig tiltak for å nå myndighetenes målsetning om ivaretagelse av etiske hensyn i offentlige anskaffelser.»

I årene som fulgte skulle sakene FIVH tok opp og spørsmålene de stilte få betydelig oppmerksomhet, både i Norge og andre steder i verden.

2013-2014: «Vreng kleskjedene», Rana Plaza og «Sweatshop» setter dagsorden

På nyåret 2013 startet FIVH kampanjen «Vreng kleskjedene», der målet var å få norske kleskjeder, og andre aktører som selger klær på det norske markedet til å være åpne om hvor de får sine varer produsert. Her ble forbrukere opplyst om hvilke kleskjeder som hadde hemmelige fabrikklistor og hvilke som hadde offentlige lister. Organisasjonen oppfordret folk til å signere på et opprop som krevde åpenhet. Allerede i mars kom en gladmelding FIVH hadde håpet på. Denne ble formidlet slik på FIVHs nettsider:

«Etter flere år med press gir H&M, verdens nest største kleskjede, etter og offentliggjør listen over hvem som produserer klær for dem.»

Kort tid etter skjedde en varslet katastrofe. Bygningen *Rana Plaza* i Bangladesh' hovedstad Dhaka, som huset en tekstilfabrikk, kollapset. Mer enn 1000 arbeidere omkom og over 2500 ble skadet. Dette førte til at situasjonen for tekstilarbeidere i Asia fikk stor oppmerksomhet over hele verden.

Skjermdump fra nrk.no 23. april 2013.

« Tragedien ved en tekstilfabrikk i Bangladesh har løftet fattige tekstilarbeideres arbeidsforhold høyt opp på agendaen i mange land.

Lederkommentar i Dagsavisen 3. mai 2013
med tittelen «klærnes pris».

Samtidig tok FIVH i 2013 initiativ til nye skritt for å nå en viktig målgruppe, ungdom, som er storforbrukere av klær. De søkte Norad om tilleggstilskudd til opplysningsarbeid for å ta med tre ungdommer fra Norge til Kambodsja for at de skulle få oppleve realitetene bak klærne vi kler oss i til daglig. Ungdommene fikk muligheten til å leve som en tekstilarbeider og erfare på kroppen hvilke forhold arbeiderne jobber og lever under. Tiltaket fikk navnet «Sweatshop» eller

«oppdragelsesreisen» og skulle vise seg å få langt mer oppmerksomhet enn FIVH kunne ha drømt om. Her hjemme inngikk de et samarbeid med Aftenposten og i Kambodsja samarbeidet de tett med partnere som Comunity Legal Education Center (CLEC), journalister, fagforeninger og rekke andre støttespillere i utarbeidelsen av prosjektet.

Tiltaket munnet i 2014 ut i WebTVserien «Sweatshop – Dødsbillig Mote!» som kunne sees på aftenposten.no og senere også globalskole.no. Den fikk bred omtale og skapte stor oppmerksomhet og kritisk debatt rundt de kritikkverdige arbeids- og lønnsforholdene for tekstilarbeidere i lavkostland. I sin årsrapport til Norad for 2014 oppsummerte FIVH resultatene slik:

«Den helt store saken som har rullet og gått i hele 2014 var uten tvil serien «Sweatshop. Dødsbillig mote!». Den ble produsert og lansert våren 2014 i samarbeid med Aftenposten. Serien var vår ide, vi var fagrådgivere i produksjonen hele veien, og prosjektet ble delfinansiert gjennom tilleggstilskudd som vi rapportert for i fjor. Men vi har brukt betydelige ressurser i 2014 i oppfølging av serien, produksjon av saker og for å svare og møte den overveldende interessen for tekstilarbeidernes situasjon som serien har skapt. De norske episodene var i mars 2015 blitt sett til sammen 800 000 ganger i Norge, YouTube-traileren snart 4 millioner ganger, og den engelske versjonen allerede 2,8 millioner. Vi har gjennom denne serien nådd en ny generasjon av ungdommer som har et nært forhold til klesbransjen og som har fått øynene opp for hvordan arbeidsforholdene er.»¹²

«For å forstå Norge må vi prøve å forstå verden. (...) Og derfor sendte vi i samarbeid med Framtiden i våre hender tre norske ungdommer til Kambodsja for at de skulle leve sammen med tekstilarbeiderne som sørger for at vi har tilgang på billige, moteriktige klær. Sweatshop sjokkerte og vekket en hel tenåringsgenerasjon – ikke bare her i Norge. TV-serien lever nå sitt eget liv og engasjerer hundretusenvis av ungdom fra Australia til USA og Tyskland.»

*Aftenpostens sjefredaktør Espen Egil Hansen
i Aftenpostens årsregnskap for 2014*

2015-2020: Etikkinformasjonsloven - fra forslag til virkelighet? (Åpenhetsloven)

Dokumentasjonen og oppmerksomheten rundt utfordringene knyttet til «kappløpet mot bunnen» i klesbransjen var etter hvert overveldende. FIVH videreførte sitt kontinuerlige arbeid med å undersøke forholdene og legge press på bransjen. FIVH, i likhet med mange andre, var imidlertid klar over at frivillige retningslinjer måtte erstattes med lovpålegg for å sikre langt større ansvarlighet i næringslivet. Dette ble en hovedsak i arbeidet fra og med 2015.

Den norske *miljøinformasjonsloven* gir norske forbrukere rett til informasjon både fra offentlige myndigheter og private virksomheter om forhold som har betydning for miljøet. Denne lå til grunn for at *Regnskogfondet*, i samarbeid med *Grønn Hverdag*, i 2011 kunne utarbeide «palmeoljeguiden» med informasjonsstøtte fra Norad. Tiltaket bidro til at bruken av regnskogødeleggende og

¹² Trailerne og de ulike episodene i serien, inkludert de episodene som kom året etter, har nå blitt sett om lag 10 millioner ganger. Serien ble tildelt Gullruten i 2015.

helseskadelig palmeolje i varer på det norske markedet ble redusert med 2/3 i løpet av 2 år. Inspirert av denne loven undersøkte FIVH i 2015 mulighetene for å få på plass en liknende lov på etikk, en *etikkinformasjonslov*. De snakket med representanter fra næringsliv, juss, forbrukerrettigheter, fagforeninger og menneskerettsorganisasjoner i Norge og i produsentland, som alle ga innspill til hvordan en slik lov kunne se ut, og hva man kan oppnå med den.

Organisasjonens møter med politiske partier, der ideen om en slik lov ble presentert, ga resultater. I februar 2016 la stortingsrepresentantene *Anne Tingelstad Wøien (Sp)*, *Une Aina Bastholm (MDG)* og *Geir Jørgen Bekkevold (KrF)* fram et såkalt Dok8-forslag, *Dokument 8:58 S (2015–2016)*, om å be regjeringen utrede og vurdere å fremme en slik lov i tråd med FIVHs forslag. I juni fikk forslaget tilslutning fra Stortingets familie- og kulturkomité.

«Stortinget ber regjeringen utrede og vurdere å fremme forslag til lov om åpenhet om produksjonssteder og etikkinformasjon om vareproduksjon til forbrukere og organisasjoner.

*Stortingets familie- og kulturkomité
Innst. 384 S (2015-2016)*

Utover sommeren og høsten 2016 skrev 24 000 personer under FIVHs kampanje for å opprette en etikklov og Stortingets representanter etterlyste regjeringens oppfølging, men først i juni 2018 nedsatte Barne- og familiedepartementet et *Etikkinformasjonsutvalg*, som ble ledet av *professor Ola Mestad*.

Mens utvalget jobbet vokste også engasjementet i Norge for å bekjempe *moderne slaveri*. Et representantforslag om dette ble fremmet på Stortinget av *Jette*

Christensen (Ap). Etter initiativ fra *Amnesty Norge*, *Regnskogfondet*, *Raftostiftelsen*, *Fellesrådet for Afrika*, *ForUM* og *FIVH* ble det etablert en *Koalisjon for ansvarlig næringsliv (KAN)*, som skulle arbeide for en *menneskerettslov for næringslivet*. Dette, og deler av *Jette Christensen* sitt forslag, ble spilt inn til Etikkinformasjonsutvalget gjennom høringsrunder. Utvalget tok også dette med i sine vurderinger og foreslo en «lov om virksomheters åpenhet om leverandørkjeder, kunnskapsplikt og aktsomhetsvurderinger (åpenhetsloven)». Da utvalgets rapport ble overrakt *forbrukerminister Kjell Ingolf Ropstad (KrF)* 28. november 2019 sa han bl.a. at:

«Alt for mange varer som selges i norske butikker produseres under dårlige arbeidsforhold. Lønn man ikke kan leve av, manglende helse, miljø og sikkerhetstiltak, uanstendig arbeidstid og barnearbeid er blant utfordringene globalt. Tvangsarbeid og annet slaverilignende arbeid er dessuten utbredt. Vi må bekjempe denne type moderne slaveri. Jeg ser derfor frem til å lese innspillene Etikkinformasjonsutvalget kommer med i sin rapport.»

Leder i FIVH, *Anja Bakken Riise*, kommenterte utvalgets rapport slik på FIVHs nettsider:

«Dette er en stor og viktig milepæl for å gi forbrukerne rett til informasjon om produksjonssted og arbeidsforholdene til de som produserer varene vi kjøper. Dette har vi i Framtiden i våre hender jobbet for siden vi foreslo dette i 2015.»

I et innlegg sammen med *John Peder Egenæs (Amnesty Norge)* og *Jostein Hole Kobbeltvedt (Raftostiftelsen)* i Vårt Land 20. desember 2019 (se skjermdump t.h.), pekte hun på at:

«Etikkinformasjonsutvalgets Forslag til lov om virksomheters åpenhet om leverandørkjeder, kunnskapsplikt og aktsomhetsvurderinger er et historisk steg mot å lovfeste at næringslivet har ansvar for menneskerettigheter og åpenhet.»

I sin resultatrapport til Norad for perioden 2017-2019 påpekte FIVH at «lovforslaget må fortsatt vedtas av Stortinget», men konstaterte også at «vi har kommet langt etter årelangt og målbevisste arbeid for å informere om utfordringer i leverandørkjedene, og behovet for åpenhet og ansvarliggjøring av selskapene» (for ytterligere informasjon, se Del 2, bærekraftsmål 12).

Skjermdump fra Vårt Land 20. desember 2019.

Hva er oppnådd?

- ✓ **Kunnskapen om lønns- og arbeidsforholdene til de som lager klærne våre har de to siste tiårene blitt vesentlig styrket og gjennom kritisk debatt formidlet til norske myndigheter, politikere, aktører i klesbransjen, forbrukere og norsk allmennhet.**
- ✓ **Et forslag til lov om virksomheters åpenhet om leverandørkjeder, kunnskapsplikt og aktsomhetsvurderinger (en menneskerettighetslov for næringslivet) ligger nå på regjeringens bord og kan bli vedtatt i 2021.**
- **Potensiell utviklingseffekt globalt: Dersom en menneskerettighetslov for næringslivet innføres i 2021 vil den mer effektivt enn frivillige ordninger kunne bidra til å svekke «kappløpet mot bunnen» i blant annet klesindustrien og sikre levelønn og bedre arbeidsforhold for de som lager klærne våre i produsentland verden over.**

FIVHs bidrag til kunnskap og kritisk debatt om klesindustrien og klesbransjen

Gjennom de siste to tiårene har FIVH lagt fram et vell av publikasjoner om klesindustrien og klesbransjen, mange av dem med støtte fra Norad (se utvalg nedenfor). Disse har, i tråd med målsetningen for støtten, bidratt vesentlig til kunnskap og kritisk debatt på dette feltet.

- 2004
1. «Mektige merkeklær – leverandørkjedenes jerngrep» (P. Gaarder) – rapport
 2. «Offentlig etikkløshet. Om mangel på etiske retningslinjer i offentlige anskaffelser» (E. Hovland Steindal) – rapport 2/2008
 3. «Helse Vest gir blaffen i etikk» - pressenotat 2008
 4. «Syr klær for lommerusk - hvorfor levelønn må erstatte minstelønn i klesproduksjonen» (E. Hovland Steindal) – rapport 1/2009
 5. «Etikk - en fritidsbeskjeftigelse. Undersøkelse av etikkarbeidet blant norske aktører i tur- og fritidstøybransjen» (E. Hovland Steindal) – arbeidsnotat 2009
 6. «Neppe en lønn og leve av» (C. Leffler og T. Kristiansen) – arbeidsnotat 3/2009
 7. «Etikk i offentlige anskaffelser – to år etter» (E. Hovland Steindal) – rapport 2010.
 8. «Mye arbeid, små marginer - en undersøkelse om tekstilarbeideres kjøpekraft» (E. Hovland Steindal) – arbeidsnotat 8/2010
 9. «Bak kulissene. Arbeidernes stemme om arbeidsforholdene ved to fabrikker i Gurgaon, India» (C. Leffler) – rapport 4/2011
 10. «Med døren på gløtt? Om merkevareselskaperens manglende åpenhet» (Steindal og Leffler) – rapport 2/2011
 11. «Store ord – etikkfattig handling. Tar norske kommuner etiske hensyn i sine anskaffelser?» (E. Hovland Steindal) – rapport 2/2012
 12. «Bomullens pris. En innføring i verdikjeden og utfordringer i bomullsproduksjonen» (Ø. Veia) – rapport 3/2014
 13. «Mind the gap. - How the global brands are not doing enough to ensure a dignified life for workers in the garment and electronics industry in India» (FIVH og Cividep India) – rapport 2/2015
 14. «Dårlig råd med nål og tråd. – En undersøkelse om tekstilarbeidernes kjøpekraft» (M. Falch og C. Leffler) – rapport 12/2015
 15. «Utfordringer for fagforeninger i Istanbuls tekstilsektor og effekten av syriske flyktninger på arbeidsforhold og lønninger» (S. Jorde) - notat 3/2016
 16. «Jaget etter billig lønn – kan tekstilarbeiderne jobbe seg ut av fattigdom?» (H. Lundeberg) – rapport 4/2016
 17. «Utfordringer for fagforeningene i Istanbuls tekstilsektor og effekten av syriske flyktninger på arbeidsforhold og lønninger» (S. Jorde) – notat 3/2016
 18. «Giftig luksus» (C. R. Granum) - rapport 9/2016
 19. «When best is far from good enough. Violations of workers' rights at four of H&M «best-in-class» suppliers in Cambodia» (Joel Preston, CENTRAL and Carin Leffler, Future In Our Hands) – rapport 10/2016
 20. «Hemmeleghald I halvparten av klesbransjen» (H. Lundeberg) – minirapport 2016
 21. «Bestseller – a good deal for all? Lack of transparency and violations of workers' rights at two of Bestseller's suppliers in Cambodia and India.» (Pramita Ray, Cividep, og C. Leffler, FIVH) – rapport 8/2017
 22. «Kleskjedenes verstingland» (L. Minetti) – arbeidsnotat 1/2018
 23. «Overworked and Exposed» (C. Ruud Granum og C. Leffler) – rapport mai 2019

2019

«Sivilsamfunnet bidrar til å gjøre det umulige mulig.

*Jon Lomøy, tidligere direktør i Norad,
under lanseringen av RORG-samarbeidets rapport om resultater av informasjonsstøtten
(etiske retningslinjer for Oljefondet) i 2017*